

Internetin käyttö tietoyhteiskunnan reuna-alueilla

ESIPUHE

Tutkimus on laajennettu versio liikenne- ja viestintäministeriön viime kesänä ilmestyneestä tutkimuksesta *Laajakaistapalvelujen käyttötarpeet: Internetiä käyttämättömät lähikuvassa 27/2003*. Tutkimuksen pohjalta syntyi tarve jatkotutkimukselle, jossa edellä mainitun tutkimuksen perusteella tulosten paikkaansa pitävyyttä voitaisiin tilastollisten menetelmien avulla testata koko väestön osalta. Tämän tutkimuksen kaksi ydin kysymystä ovat: Onko kyse siitä, että Internetiä vieroksuvat eivät todella koe kiinnostusta Internetin käyttöä kohtaan vai onko kyse puutteellisista käyttötaidoista tai heikoista yleisten Internet-päätteiden käyttömahdollisuuksista?

Tutkimuksen johtopäätöksissä tuodaan esille monia seikkoja, miten kyseisen väestöryhmän kiinnostusta Internetin käyttöön voitaisiin parantaa ja mikä olisi myös kyseisen väestöryhmän oman edun mukaista. Myös tämä tutkimus osoittaa sen, että kyse on hyvin käytännöllisistä toimenpiteistä, kuten tietokoneiden peruslaitteiden hintojen alentaminen, Internetin julkisten käyttömahdollisuuksien parantaminen sekä ATK- ja Internet-kurssien tarjonnan lisääminen.

Tämän raportin kirjoittamisesta vastasivat tutkijat Marika Koivumäki ja Hannu Soronen Tampereen teknillisen yliopiston Digitaalisen median instituutista.

Tutkimuksen lopussa esitetyt johtopäätökset ovat tekijöiden omia, eivätkä sellaisinaan edusta liikenne- ja viestintäministeriön virallista kantaa.

Helsingissä marraskuussa 2003

Kari T. Ojala

SISÄLLYS

YHTEENVETO	2
1 JOHDANTO	3
1.1 LÄHTÖKOHTA.....	3
1.2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	4
2 INTERNETIN EI-KÄYTTÄJÄT JA KÄYTÖSTÄ LUOPUNEET	6
2.1 INTERNETIN KÄYTÖSTÄ: LIITTYMÄT JA INTERNETIN KÄYTTÖ	6
2.2 INTERNETIN EI-KÄYTTÄJÄT	8
2.3 INTERNETIN KÄYTÖSTÄ LUOPUNEET	10
3 INTERNETIN KOTIKÄYTTÖÄ VIEROKSUVAT	12
3.1 KOHDERYHMÄN MÄÄRITTELY	12
3.2 KOTIKÄYTTÖÄ VIEROKSUVAT TAUSTAMUUTTUJEN MUKAAN	14
3.3 INTERNETIN KÄYTTÖPAIKAT, LIITTYMÄN HANKINTA JA MUU TIETOKONEEN KÄYTTÖ KOTIKÄYTTÖÄ VIEROKSUVILLA	16
3.4 KOTIKÄYTTÖÄ VIEROKSUVIEN INTERNET-KOULUTUS JA -TAIDOT	19
3.5 KOTIKÄYTTÖÄ VIEROKSUVIEN KÄYTTÄMÄT INTERNETIN SISÄLLÖT	25
3.6 MIELIPITEET INTERNETISTÄ	27
3.7 MAKSUVALMIUS KOULUTUKSESTA, TIETOKONEESTA JA INTERNET- LIITTYMÄSTÄ.....	29
4 JOHTOPÄÄTÖKSET	32
LÄHTEET.....	35

Yhteenveto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten internetin kotikäyttöä vieroksuvat suhtautuvat internetiin ja millaisia kokemuksia heillä on internetin käytöstä. Internetin kotikäyttöä vieroksuviksi määriteltiin sellaiset henkilöt, joiden kotona ei ole internet-liittymää ja jotka käyttävät internetiä kodin ulkopuolella korkeintaan kerran viikossa tai eivät ollenkaan. Tutkimusta varten kerättiin puhelinhaastatteluin kvantitatiivinen aineisto, jonka otoskoko oli 1000 henkilöä. Lisäksi internetin käytöstä luopuneiden määrän arvioimiseksi kerättiin erillinen 500 henkilön puhelinhaastatteluaineisto.

Tutkimus osoittaa, että internetin kotikäyttöä vieroksuvia on 30 % väestöstä. Heistä 57 % ei ole käyttänyt internetiä lainkaan. Kotikäyttöä vieroksuvista on naisia 59 % ja valtaosa (61 %) on yli 50-vuotiaita. 74 % internetin kotikäyttöä vieroksuvista ei aio hankkia verkkoyhteyttä kotiinsa. Varsinkin laajakaistaliittymien hinnat ovat tällä hetkellä selkeästi kalliimmat kuin se hintataso, jonka internetin kotikäyttöä vieroksuvat olisivat valmiita maksamaan verkkoyhteydestä (alle 20 €/kk). Yhteys kotitietokoneen ja internetin käytön välillä on vahva. Jos kotona on tietokone muussa kuin verkkokäytössä, on todennäköistä, että taloudessa asuva käyttää internetiä kodin ulkopuolella. Joka kolmas sellaisesta internetin kotikäyttöä vieroksuvasta, jolla on kotonaan tietokone muussa käytössä, aikoo hankkia internet-liittymän lähitulevaisuudessa.

Internetin kotikäyttöä vieroksuvat ovat käyttäneet verkossa pääosin tiedonhakupalveluita, sähköpostia, satunnaista surffailua ja pankkiasioiden hoitoa – siis samoja sisältöjä kuin verkon aktiiviset käyttäjätkin. Kotikäyttöä vieroksuvien kiinnostus käyttää verkon palveluita on kuitenkin merkittävästi vähäisempi: kotikäyttöä vieroksuvista 70 % ei halua käyttää internetiä mihinkään. Internetin käytölle ei tässä väestöryhmässä ole tarvetta. Internetin kotikäyttöä vieroksuvat käyttävät internetiä pääasiassa työpaikoilla ja ystävien tai sukulaisten luona. He eivät ole vielä ottaneet omakseen julkisia päätteitä. Niiden hyödyntämismahdollisuuksia tulisi jatkossa kehittää niin, että ne houkuttelisivat enemmän myös tätä väestönosaa aktiivisen verkon käytön piiriin. Päätteiden määrää tulisi lisätä paikkoihin, joissa ihmisiä liikkuu paljon (ostoskeskukset, rautatieasemat, apteekit), käyttöaikoja tulisi pidentää ja käyttöympäristöjä kehittää siten että ne mahdollistavat paremmin myös henkilökohtaisten asioiden hoitamisen.

Koko väestöstä 27 % ei ole lainkaan käyttänyt internetiä. Heidän osuutensa on jo jonkin aikaa pysytellyt samalla tasolla ja on todennäköistä, että suurta muutosta luvuissa ei tule nopeasti tapahtumaan jatkossakaan.

Osa väestöstä luopuu internetin käytöstä tai vähentää sen käytön minimiin sen jälkeen kun on hankkinut perustaidot ja kokemuksia verkon käytöstä. Heidän osuutensa väestöstä on 8 %. Noin puolella luopumisen syynä on opiskelun tai työn päättyminen, jolloin verkonkäytön mahdollisuudet heikkenevät oleellisesti. Voidaan sanoa, että internetin käyttö on melko pysyvää: kun taidot on hankittu ja aloittamiskynnys ylitetty, verkon käyttö on myöhemminkin luonteva osa arkea. Internet-taitojen kouluttaminen on näiden tulosten valossa erittäin kannattavaa. Internetin kotikäyttöä vieroksuvista 36 % haluaisi kehittää internet-taitojaan, joten koulutukseen motivoituneita on paljon. Lisäksi internetiä pidetään positiivisena asiana, vaikka se ei haastateltaville itselle ollutkaan tärkeä haastatteluhetkellä. Internetin kotikäyttöä vieroksuvat eivät kuitenkaan ole valmiita panostamaan koulutukseen rahallisesti kuin pieniä summia, joten tämän väestönosan

kouluttamisessa julkisesti tuetut opiskelumahdollisuudet ovat korostuneen tärkeässä asemassa. Koulutuksen laadulla, opettajan ammattitaidolla ja persoonalla, on erittäin merkittävä vaikutus internetin käyttöä vieroksuviin ja arastelevien käyttötaitojen omaksumisessa. Internet-taitojen opetuksen roolia on syytä korostaa jatkossa erityisesti, sillä ne väestöryhmät, jotka eivät vielä osaa internetin perustaitoja, ovat juuri niitä, joiden kanssa tarvitaan erityisen pätevää opetuksen suunnittelua ja ammattitaitoista osaamista.

Tämän tutkimuksen perusteella merkittävä osa väestöstä on kokonaan tietoyhteiskuntakehityksen ulkopuolella, eikä ole oletettavaa, että heistä kovin suuri osa siirtyisi aktiivisiksi verkon käyttäjiksi lähivuosina. Koko väestöstä n. 13 %:lla ei ole internetin käyttötaitoja, ei halua niitä hankkia, eikä kiinnostusta tai tarvetta verkon käyttöön. Jatkossa tietoyhteiskunnan kehittämisessä olisi syytä ottaa erityisesti huomioon nykyiset internetiä käyttämättömät ja käytöstä luopuneet. Lisäksi tietoverkon ulkopuolelle jäävien ja jättäytyvien osallistuminen yhteiskunnan kehittymiseen ja toisaalta heidän julkisten palveluiden hyödyntämisensä tulee varmistaa muilla tavoin kuin sähköisillä palveluilla.

1 Johdanto

1.1 Lähtökohta

Tutkimuksen aihealueena ovat internetin kotikäyttöä vieroksuvat. Laajakaistaisen internetin käyttäjäryhmiä käsittelevissä tutkimuksissa (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisut 38/2002 ja 27/2003) on saatu tietoa siitä, millaiset väestöryhmät eivät ole kiinnostuneita internetin käyttämisestä kotona, ja millaiset ovat eri väestöryhmien laajakaistaisiin internet-palveluihin kohdistuvat tarpeet. Tutkimuksissa selvitettiin myös, millaiset tekijät estävät kotikäytön aloittamista ja internetin kotikäyttökiinnostuksen syntymistä. Nämä tutkimukset toteutettiin pääasiassa laadullisilla menetelmillä, koska haluttiin saada ymmärrystä merkityksistä ja syistä, joita käyttäjän näkökulmasta aiheeseen liittyy. Tämä jatkotutkimus toteutettiin, koska tutkimusaiheeseen liittyviä teemoja haluttiin tarkastella tilastollisin menetelmin suhteessa koko väestöön.

Aikaisemmissa tutkimuksissa selvisi, että internetin kotikäyttöön on vähiten kiinnostusta seuraavissa väestöryhmissä: työelämän ulkopuolella olevat, keskituloiset ja alempaan tuloluokkaan kuuluvat sekä maaseudulla ja haja-asutusalueella asuvat. Tätä kohderyhmää nimitettiin *internetin kotikäyttöä vieroksuviksi*. Tällaisten henkilöiden kohdalla internetin kotikäytön aloittamista estävät tekijät liittyvät pääasiassa taloudellisiin tekijöihin sekä tietoteknisten taitojen ja henkilökohtaisen käyttömotivaation puutteeseen.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan (Nurmela & Ylitalo, 2003) 60 prosentilla suomalaisista on mahdollisuus käyttää kotitietokonetta. Kun otetaan huomioon myös muut käyttöpaikat, tietokoneen käyttömahdollisuuksia on 63 %:lla suomalaisista. Näiden lukujen valossa voidaan todeta, että on olemassa merkittävän kokoinen kansanosa, joka ei voi käyttää tietokonetta. Tietokoneen hankkiminen kotiin vaatii taloudellisia ja tiedollisia satsauksia, joihin ei välttämättä löydy halua tai mahdollisuuksia. Tietokoneen hinnan ohella myös laajakaistainen internet-yhteys voi olla monelle liian suuri taloudellinen panostus. Hinta ei välttämättä vastaa käytön määrää tai laatua. Modeemiyhteys voikin olla monelle kotitietokoneen käyttäjälle käyttökelpoisempi ratkaisu.

Tilastokeskuksen raportissa Tietoyhteiskunnan kehkeytyminen (Nurmela & Ylitalo, 2003) todetaan, että yleisimmät syyt käyttää internetiä ovat 1) sähköposti (80 % internetiä käyttäneistä), 2) tiedon hakeminen (80 %), 3) www-sivujen selailu (77 %) ja 4) pankkiyhteydet (62 %). Muiden palveluiden käyttöprosentit jäävät alle 30 prosentin. Samat internetin sisältöpalvelut koetaan tärkeiksi myös kotikäyttöä vieroksuvien parissa. Kyseiset palvelut ovat kuitenkin saatavilla myös muita välineitä käyttämällä: puhelimella, lehdistä, palvelunumeroista ja erilaisista luetteloista. Laskutkin voi, ainakin toistaiseksi, vielä maksaa automaatilla tai konttorissa. Internetin kotikäyttö ei ole välttämättömyys, ja niin kauan kuin se ei sitä ole, voi hankintamotivaatio jäädä pieneksi. Erityisesti, jos internetin käyttötaidot ovat puutteelliset tai taloudellisia mahdollisuuksia koneen ja yhteyden hankkimiseen ei ole.

Tässä tutkimusraportissa käydään tilastotutkimuksen tulosten pohjalta läpi syitä, jotka vaikuttavat internetin kotikäytön vieroksuntaan. Onko kyse siitä, että vieroksijat eivät todella koe kiinnostusta internetin käyttöä kohtaan? Vai onko kyse puutteellisista käyttötaidoista tai heikoista yleisten internet-päätteiden käyttömahdollisuuksista?

Internetin kotikäyttöä vieroksuvien kohderyhmää koskien tutkittiin seuraavanlaisia teemoja:

1. Maksuhalukkuus: Onko kohderyhmällä aikomuksia hankkia tietokone ja/tai internet-yhteys? Paljonko kohderyhmä olisi valmis maksamaan internetin käyttökursseista?
2. Opiskelumahdollisuudet: Miten internet- ja/tai ATK-opetuksen saaminen vaikuttaa internetin käyttöön? Miten internetin käytön hallitsevat suhtautuvat internetiin verrattuna niihin, jotka eivät hallitse internetin käyttöä? Minkä tahon pitäisi järjestää internet-kurssitusta?
3. Osaaminen: millaiset internetin käyttötaidot kohderyhmällä on? Miten internetiin suhtaudutaan?
4. Sisältöpalvelut: mitkä palvelut kiinnostavat kohderyhmää tai kiinnostaisivat mikäli kotona olisi internet-yhteys?

Tämän lisäksi selvitettiin, kuinka suuri osa väestöstä luopuu internetin käytöstä. Voiko internet olla vain hetken innostus, joka ei jatkossa tarjoakaan mitään mielenkiintoista käyttäjälle? Onko ihmisiä, jotka periaatteellisista tai esimerkiksi taloudellisista syistä ovat luopuneet internetin käytöstä? Jos luopumista tapahtuu koko väestön tasolla vain vähän, voidaan todeta, että internet tarjoaa kaikille jotakin käyttökelpoista sisältöä, ja tällöin kotikäyttöä vieroksuvatkin voisivat todeta internetin hyödylliseksi, mikäli heillä olisi paremmat mahdollisuudet käyttöön niin tietojen, taitojen kuin taloudellisten resurssien puolesta.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, koko väestön tasolla, keitä ovat internetin kotikäytön vieroksijat, ja miksi he eivät halua käyttää internetiä kotona. Syitä haluttomuuteen etsitään mm. maksuvalmiudesta ja opiskelumahdollisuuksista. Tämän lisäksi haastateltavilta kysyttiin, millaista internet- ja tietokoneosaamista heillä tällä hetkellä on. Heikot käyttötaidot eivät varmaankaan rohkaise käyttämään internetiä. Syitä

haetaan myös sisältöpalveluista: onko mahdollisesti niin, että internetin sisältö ei miellytä ei-käyttäjiä ja käytön vieroksujia? Lisäksi selvitetään, minkä verran väestössä on niitä, jotka ovat luopuneet internetin käytöstä, ja mitkä ovat syyt luopumiselle.

Keskeisiksi tutkimusongelmiksi voidaan mainita seuraavat:

- 1) Paljonko Suomessa on internetin kotikäyttöä vieroksuvia, ja keitä he ovat?
- 2) Mistä internetin kotikäytön vieroksuminen johtuu? Ovatko syynä taloudelliset, taidolliset, tiedolliset, periaatteelliset vai sisällölliset tekijät?
- 3) Miten paljon väestössä on internetin käytöstä luopuneita, ja mitkä ovat heidän syynsä luopumiselle?

Tutkimus toteutettiin tilastollisin menetelmin ja tutkimusaineisto kerättiin strukturoidulla kyselylomakkeella puhelinhaastatteluin elo-syyskuussa 2003. Internetin kotikäyttöä vieroksuvien haastattelu tehtiin 1000 suomalaiselle, joiden kohdalla toteutuvat seuraavat kriteerit:

- Vastaajan kotona ei ole internet-yhteyttä
- Vastaaja käyttää internetiä korkeintaan kerran viikossa internetiä kodin ulkopuolella, tai ei ollenkaan

Kotikäyttöä vieroksuvilta kysyttiin (ks. liite 1) internetin ja tietokoneen käytöstä, internetin käyttötaidoista, internet-koulutuksen tarpeesta, internet-yhteyksien maksuvalmiudesta, internetin sisällöistä ja internetiin liittyvistä asenteista.

Otoksessa rajaaminen tehtiin siis niin, että mukaan otettiin vain vastaajat, joiden kotitaloudessa ei ole internet-yhteyttä käytettävissä, ja jotka käyttävät internetiä kodin ulkopuolella korkeintaan kerran viikossa. Tavoitteena oli saada yleistyksiä koskien nimenomaan internetin kotikäyttöä vieroksuvia käyttäjiä. Vieroksuminen viittaa paitsi niihin, joilla on epäluuloja internetiä kohtaan, myös niihin, joilla on vähäiset mahdollisuudet käyttää internetiä jokapäiväisessä elämässä. Laajakaistastrategiassa pyritään siihen, että kaikilla suomalaisilla tulisi olla mahdollisuus laajakaistaisen internet-yhteyden käyttöön ja/tai hankintaan. Tällä tutkimuksella pyritään etsimään vastausta kysymykseen: millaiset mahdollisuudet laajakaistaisella internet-yhteydellä on levitä koko kansan käyttöön käyttäjän näkökulmasta, ja mitä ovat ne syyt, että internet ei ole vielä levinnyt edes modeemiyhteyksien tasolla kaikkien kansanosien käyttöön. Tilastotutkimuksella haetaan varmistusta aikaisemmissa, pääosin laadullisissa tutkimuksissa saatuihin tutkimustuloksiin. Laadullisilla tutkimuksilla pyrittiin tutkimusongelman paikantamiseen ja ymmärtämiseen. Tilastollisella tutkimuksella tarkennetaan, miten hyvin tutkimustulokset ovat yleistettävissä koko kohderyhmään.

Internetin käytöstä luopuneita etsittiin 500 haastattelulla, jotka tehtiin koko väestöä koskien. Käytöstä luopuneilta kysyttiin kapeasti rajattu määrä kysymyksiä liittyen internetin aikaisempaan käyttöön ja luopumisen syihin. Internetin käytön tarkempaan erittelyyn ei tässä yhteydessä menty, koska koko väestön internetin käytöstä saa runsaasti tietoa Tilastokeskuksen tekemistä ajan tasalla olevista tutkimuksista.

Puhelinhaastattelu on kirjekyselyä tehokkaampi menetelmä, koska sillä saadaan haluttu vastausmäärä nopeammin kokoon. Puhelinhaastatteluita tehtäessä käytettiin kiintiöitä, joilla haluttiin varmistaa, että aineistoon tulee vastaajia oleellisilta maantieteellisiltä

alueilta, kaikista ikäluokista ja kummastakin sukupuolesta. Maantieteellisesti alueet jaettiin seuraavasti: 1) pääkaupunkiseutu, 2) Turku, Tampere, Oulu, 3) muut suuret kaupungit (yli 30 000 as.), 4) muut kaupungit sekä 5) maaseutu. Ikäluokat jaettiin seuraavasti: 1) 18-29-vuotiaat, 2) 30-39-vuotiaat, 3) 40-49-vuotiaat ja 4) 50-vuotiaat ja sitä vanhemmat. Haastatteluista noin neljäsosa tehtiin matkapuhelimiin.

Tilastollinen menetelmä sopii tutkimuksen tekoon silloin, kun halutaan yleistää tulokset koskemaan koko väestöä tai tiettyä väestöstä erotettavaa erityisryhmää. Kvantitatiivisella analyysillä haetaan rakennetta aineistoon, halutaan tietää miten jotkin asiat jakautuvat tai mikä on *tyypillistä*. Lisäksi tavallisesti halutaan tietää, millaisia yhteyksiä asioiden välillä on, eli millä mikään ilmiö selittyy. (Alkula & Pöntinen & Ylöstalo 1994, 281). Tämän tutkimuksen aineiston analyysissä on käytetty pääasiassa keskiarvotestejä ja ristiintaulukointeja. Keskiarvotesteistä käytetyimmät ovat varianssianalyysi ja t-testit. Ristiintaulukoinneissa tilastollista merkitsevyyttä on käsitelty χ^2 -testillä. Tilastollisen merkitsevyyden rajana on pidetty sitä, että ns. p-arvo on enintään 0.05.

Tutkimuksen toteuttaja on Tampereen teknillisellä yliopistolla Digitaalisen median instituutissa toimiva Tekniikan ja arjen tutkimus (TATU). Raportissa esitetyt johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset ovat tutkijoiden muotoilemia.

2 Internetin ei-käyttäjät ja käytöstä luopuneet

2.1 Internetin käytöstä: liittymät ja internetin käyttö

Tässä luvussa käsitellään ensiksi yleisluontoisesti koko väestön tasolla internetin käyttöä ja sen jälkeen tarkastellaan internetin ei-käyttäjiiä ja käytöstä luopuneita. Koko väestöön kohdistuvaan erilliseen kyselyaineistoon vastasi 500 henkilöä.

Taulukko 1. Internet-liittymä kotitalouksissa

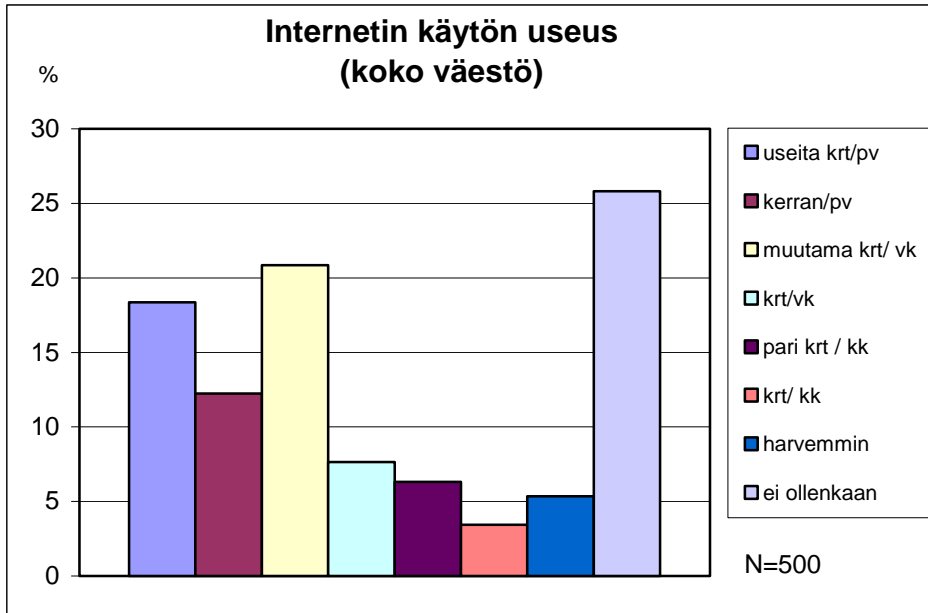
Internet-liittymä kotona

on 49,8 %

ei ole 50,2 %

Väestö jakautuu tällä hetkellä kahtia kodeissa olevien internet-yhteyksien suhteen. Liittymä on täsmälleen puolella kotitalouksista. 74 % väestöstä kuitenkin käyttää internetiä (vrt. Kuvio 1), joten noin neljännes koko väestöstä käyttää internetiä pelkästään kodin ulkopuolella; töissä, ystävien ja sukulaisten luona, opiskelupaikalla, kirjastossa ja muiden julkisten päätteiden avulla. Neljäsosa väestöstä on tällä hetkellä kokonaan internetin käytön ulkopuolella.

Niiden kohdalla, jotka internetiä käyttävät, käyttö onkin melko aktiivista. 31 % väestöstä (41 % kaikista internetin käyttäjistä) käyttää internetiä vähintään kerran päivässä. 21 % väestöstä käyttää internetiä muutaman kerran viikossa. Tilastokeskuksen raportin mukaan vuonna 2002 käyttö oli hieman vähäisempää: 10-30-vuotiaista 29 % käytti internetiä päivittäin ja yli 30-vuotiaista 21 % (Nurmela & Ylitalo 2003). Hienoista lisäystä käytössä on todennäköisesti vuoden aikana tapahtunut.

Kuvio 1. Internetin käytön useus**Taulukko 2. Internetin käytön useus sen mukaan onko kotona liittymä vai ei**

	Internet kotona	
	on	ei ole
Internetin käytön useus	useita krt/pv	32
	kerran/pv	23
	muutama krt/vk	23
	krt/vk	4
	pari krt/kk	4
	krt/ kk	2
	harvemmin	3
	ei ollenkaan	8
	100	100
	%	

Selvästikin kotiliittymän omistajat ovat aktiivisempia internetin käyttäjinä: 55 % heistä käyttää internetiä päivittäin. Kodin ulkopuolisen internetin varassa oleville tyypillisintä on käydä päätteellä kerran tai pari viikossa. **Myös internetin käyttämättömyys liittyy vahvasti liittymän omistamiseen: 45 % niistä, joilla ei ole kotiliittymää, ei käytä ollenkaan internetiä,** kun kotiliittymän omistajista vastaava luku on vain 8 %. Se, että kotiliittymä on hankittu, näyttäisi edistävän kaikkien kotitaloudessa asuvien internetin käyttöä.

Eri sukupuolten internet-käytön useudessa ei ole merkittäviä eroja. Miehistä 26 % käyttää internetiä useita kertoja päivässä, naisista 12 %. Naisille taas on miehiä tyypillisempää muutaman kerran viikossa (24 %) tapahtuva verkon käyttö.

Taulukko 3. Internetin sisältöjen käyttö (% internetiä käyttäneistä) (Nurmela & Ylitalo 2003)

Mihin käyttää/käytti internetiä

<i>tiedonhaku</i>	81
<i>sähköposti</i>	80
<i>pankkiasioiden hoito</i>	62
<i>satunnainen surffailu</i>	77
<i>verkkopelaaminen</i>	27
<i>verkko-ostokset, huutokaupat</i>	25
<i>verkkokeskustelut</i>	18
<i>musiikin lataaminen</i>	21

Taulukossa 3 on esitelty ne sisällöt, joita koko väestön internetiä edes joskus käyttäneet ovat käyttäneet. Suurelle enemmistölle internet tarkoittaa **tiedonhakua, sähköpostia ja pankkiasioiden hoitamista**. Internetin kotikäyttöä vieroksuvilla tämä periaate on erityisen korostunut. Internetin muiden sisältöpalveluiden osalta käyttö on edelleen varsin vähäistä. Aiemmissa Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisemissa tutkimuksissa on todettu, että varsinkin tottumattomia internetin käyttäjiä ja ei-käyttäjiä internet kiinnostaa vain, **jos siitä on selvää hyötyä ja palvelut ovat järkeviä** (LVM 2003). Viihteelliset palvelut tai arjen konkreettisista askareista kauas johtavat sisällöt eivät kiinnosta juuri lainkaan. Internetiin torjuvasti suhtautuvat korostavat perinteisten asiointitapojen ja mediatottumusten merkitystä omassa elämässään, eivätkä ole halukkaita niitä muuttamaan.

Tulos puhuu toisaalta hyvin vahvasti myös sen puolesta, että tiedot internetin mahdollisuuksista ovat yhä varsin heikot, erityisesti niiden parissa, jotka eivät vielä ole tutustuneet omakohtaisesti verkon käyttöön.

2.2 Internetin ei-käyttäjät

Sukupuolten välillä ei ole eroa internetin käyttämättömyyden suhteen: sekä miehistä että naisista 27 % ei käytä internetiä. Vielä muutama vuosi sitten miesten internetin käyttö oli yleisempää. Taloustutkimuksen mukaan ei-käyttäjien luku koko väestössä on 28 % (Taloustutkimus 2003). Tilastokeskuksen luvut ovat suuremmat, mutta luku on sama miehillä ja naisilla (Nurmela & Ylitalo 2003). Internetin saapuminen kotiin, sekä moniin työtehtäviin nykyään liitetty verkon käyttö ovat tasavertaistaneet sukupuolten mahdollisuuksia hyödyntää internetiä. Tampereen Hervannan kaupunginosassa suoritetun käyttökartoituksen mukaan ei-käyttäjiä on alueella 20 % (Taloustutkimus 2002). Luvut ovat pysytelleet jo muutaman vuoden ajan melko samanlaisina, eli kiivain internetin käytön lisääntyminen on jo takanapäin (eTampere 2002). **Nykyiset ei-käyttäjät vaikuttaisivat siis olevan ei-käyttäjiä vakain perustein, eikä suurta siirtymistä käytön puolelle ole odotettavissa.**

Taulukko 4. Internetiä käyttämättömien osuus ammattiryhmittäin

Ammattiasema	
johtava/päällikkö	0
toimihenkilö	0
työntekijä	27
yrittäjä	30
maanviljelijä	44
opiskelija	0
kotiäiti/isä	24
työtön/lomautettu	41
eläkeläinen	61

Sen sijaan eri ammattiryhmien väliltä eroja internetin käytön suhteen löytyy. Eläkeläisistä 61 % ei käytä internetiä lainkaan. Muita ammattiasemia korkeampi internetin käyttämättömyys on myös maanviljelijöillä sekä työttömillä ja lomautetuilla. Johtavassa asemassa olevien, toimihenkilöiden ja opiskelijoiden joukoissa käytännössä kaikki käyttävät jo internetiä, mikä selittyy todennäköisesti työtehtävien ja opiskelupaikan tarjoamien mahdollisuuksien avulla.

Taulukko 5. Internetiä käyttämättömät asuinpaikan suhteen

Asuinpaikka	%
pääkaupunkiseutu	18
Tre/Tku/Oulu	25
muut suuret (yli 30 000 as.)	17
muut kaupungit	24
maaseutu	42

Tilastollisesti merkitsevästi¹ myös asuinpaikalla on merkitystä internetin käyttämättömyyteen. **Maaseudulla internetiä käyttämättömien osuus on yhä 42 %, kun heidän osuutensa kaupunkialueilla on pudonnut 17-25 %:iin.** Maaseudulla ilmenevään internetin käyttämättömyyteen kuuluvat myös edellisen taulukon *maanviljelijät ja eläkeläiset*. Maaseudun internetin käytön vaikeuksiin voi liittyä osaltaan myös laajakaistan saatavuusongelma haja-asutusalueella. Jos kotiin ei saa yhteyttä, voi kynnys internetin käyttöön kilometrien päässä olevalta julkiselta päätteeltä olla liian suuri. Samoin julkisten päätteiden heikomman saatavuuden sekä internet-kurssien vähäisemmän tarjonnan on todettu vaikeuttavan maaseudun asukkaiden internetin käyttöä (LVM 2003). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2002 maaseudulla internetiä käyttämättömiä oli n. 44-55% riippuen maaseudun tyypistä (Nurmela & Ylitalo 2003, 37). Pääkaupunkiseudulla käyttämättömyys oli 26 % ja muissa kaupungeissa 44 %. Hienoista kasvua näistä luvuista on voinut vuodessa tapahtuakin, mutta ei varmaankaan pariakymmentä prosenttia muiden kaupunkien kohdalla.

¹ Tilastollisella merkitsevyydellä on tässä aineistossa tarkoitettu sellaista tulosta, jonka todennäköisyys ilmetä pelkän sattuman tuloksena on vähäisempi kuin 5 % ($p < 0.05$).

Taulukko 6. Internetin käyttämättömyys iän mukaan

Ikä	%
18-29	2
30-49	15
50-59	36
60+	59

Internetin käyttämättömyys keskittyy voimakkaasti vanhempiin ikäluokkiin. Yli 60-vuotiaista reilu enemmistö ei käytä lainkaan internetiä. Alle 50-vuotiaiden elämään internet kuuluu jo aivan olennaisesti.

2.3 Internetin käytöstä luopuneet

Uutena käyttäjäryhmänä voidaan tunnistaa ne henkilöt, jotka ovat saaneet koulutuksen internetin käyttöön, ovat käyttäneet sitä joko huvi- tai hyötykäyttöön ja ovat sen jälkeen luopuneet internetin käytöstä tai vähentäneet sen käytön minimiin (käyttöä korkeintaan kerran kuukaudessa). **Heidän osuutensa väestöstä on tämän aineiston perusteella 8 prosenttia. Kokonaan internetin käytöstä luopuneita on 3 prosenttia.**

Taulukko 7. Lopettamisen syyt

Miksi lopetti/vähensi minimiin? (n=41)	%
<i>ei tarvetta, kiinnostusta</i>	29
<i>työn päättyminen (eläkkeelle, työttömäksi)</i>	24
<i>opiskelun päättyminen</i>	22
<i>ei aikaa</i>	5
<i>ei sopivia laitteita</i>	5
<i>kyllästyminen internetiin</i>	2
<i>työpaikan/tehtävän vaihtuminen</i>	2
<i>ei varaa, kallista</i>	2
<i>laite rikki</i>	2
<i>sairastuminen</i>	2
<i>muu syy</i>	5
	100

Lopettamisen tai vähentämisen syitä tarkastelemalla voidaan todeta, että **noin puolelle syynä on opiskelun tai työn päättyminen.** Jos internetin käyttö on ollut vahvasti sidoksissa opiskelupaikan ja työpaikan tarjoamiin käyttömahdollisuuksiin, on ymmärrettävää, että tämän sidoksen päättymisen myötä myös internetin käyttö muuttuu. Voidaan olettaa, että tämä puolikas luopuneista palaisi internetin käyttäjiksi, kun uusi työ tai opiskelupaikka tarjoaisi siihen mahdollisuudet. Myöskin *ei sopivia laitteita käytössä, ei varaa käyttää ja laite rikki* ovat sellaisia syitä, jotka saattavat korjautuessaan johtaa lisääntyneeseen internetin käyttöön.

Kolmasosa lopettaneista sanoo syyksi *ei tarvetta tai kiinnostusta* ja *kyllästyminen internetiin*. Kiinnostuksen puutteen ja kyllästymisen vuoksi luopuneita on koko väestössä

noin kolme prosenttia, mitä ei voi pitää kovinkaan suurena lukuna. Ilmeisesti internetin käytöstä on nopeassa ajassa tullut kaikkien kansalaisten hyväksymä ja tärkeäksi kokema informaatio- ja kommunikaatioareena.

Myöskään käytön kustannukset eivät ole syy internetin käytön lopettamiseen. Teemahaastatteluissa laitteiden ja liittymän hankintakustannukset sekä liittymän käyttökustannukset todettiin keskeiseksi verkon käyttöä estäväksi tekijäksi (LVM 2003). Ilmeisesti, kun laitteet on kerran tullut hankittua, niistä ei pelkästään taloudellisista syistä luovuta kuin todellisen hätätilanteen edessä.

Vastausvaihtoehtoissa oli mukana myös *liian vähän julkisia käyttöpäätteitä*, johon ei tullut yhtään vastausta. Näyttää siltä, että panostukset kirjastojen ja muiden julkisten organisaatioiden internet-päätteiden saatavuuteen ovat olleet onnistuneet, koska niitä koetaan olevan riittävästi, eikä taloudellisten seikkojen koeta olevan todellisena esteenä internetin käytölle. Jos ei ole varaa ostaa laitetta kotiin, voi suhteellisen helposti päästä käyttämään ilmaista julkista päätettä. Teemahaastatteluissa (LVM 2003) kävi kuitenkin ilmi, että julkisten päätteiden käyttöön liittyy monia hankaloittavia tekijöitä, jotka voivat vähentää verkon käytön aktiivisuutta: käytön aikarajoite ja päätteiden hankala sijainti kaukana kotoa. Silti tulosten valossa vaikuttaa siltä, että **kerran internetin käyttöön tottuneet eivät koe näitä hankaluuksia ylivoimaisina, käytön kokonaan lopettamiseen johtavina tekijöinä.** Kuitenkin verkon monipuolista hyödyntämistä kyseiset rajoitteet haittaavat.

Yhtenä vastausvaihtoehtona oli myös *luopunut periaatteesta*, joka sisälsi ajatuksen lopettamiseen johtavasta uskonnollisesta tai maailmankatsomuksellisesta suhtautumisesta. Viime vuosina internetiin hallitsemattomana foorumina on liitetty monia hyvinkin negatiivisia piirteitä ja olisi loogista, että tiukan moraalien normatiivisissa yhteisöissä suhtautuminen saattaa jossain vaiheessa kääntyä itse välinettä vastaan. Samoin eräissä ekologisissa ja globaalien markkinatalouden vastaisissa liikkeissä on nähtävissä piirteitä, jotka saattavat jossain vaiheessa kääntyä tietokone- ja internet-teknologiaakin valmistavia tahoja vastaan. Yksikään haastateltu ei kuitenkaan ollut lopettanut omaa internetin käyttöään edellä kuvattujen periaatteellisten syiden vuoksi.

Internetin käytöstä luopuneet olivat aiemmin käyttäneet vähemmän internetin eri palveluita kuin nykyiset aktiivikäyttäjät. Heille tyypillistä oli ollut internetin hyödyllisten peruspalveluiden (tiedonhaku, sähköposti, pankkipalvelut) käyttö ja vain suppeassa määrin muut, kuten verkkolehtien lukeminen, satunnainen surffailu, uutisten seuraaminen ja verkkopelit. Tämä voi osaltaan heijastaa heidän arvostuksiaan: internetin käytön tulee olla ensisijaisesti hyödyllistä ja johonkin tavoitteeseen tähtäävää (LVM 2003). Mutta se voi kertoa myös siitä, että internetin monipuolinen käyttö sekä hyöty- että viihdetarkoituksiin, asioimiseen ja kommunikaatioon ovat omiaan vahvistamaan kiinteää käyttösidettä. Internetin monipuolisista käyttömahdollisuuksista vain ei ole kaikilla tarpeeksi tietoa.

3 Internetin kotikäyttöä vieroksuvat

3.1 Kohderyhmän määrittely

Tässä luvussa käsitellään ns. *internetin kotikäyttöä vieroksuvien* tilannetta, erityistä käyttäjäryhmää, joka nousi esiin aiemmissa tutkimuksissa (LVM 2003). Näitä henkilöitä oli 30 % kaikista vastanneista², eli heitä on noin kolmannes koko väestöstä. Analyysia varten kerättiin erillinen 1000 henkilön puhelinhaastatteluaineisto. Koska tutkimuksen kohteena olivat internetin kotikäyttöä vieroksuvat, määriteltiin haastattelulle ehdoksi:

- että haastateltavassa kotitaloudessa **ei ole internet-liittymää ja**
- että haastateltavan internetin käyttö (siis muualla kuin kotona) ei saa olla aktiivisempaa kuin **kerran viikossa**.

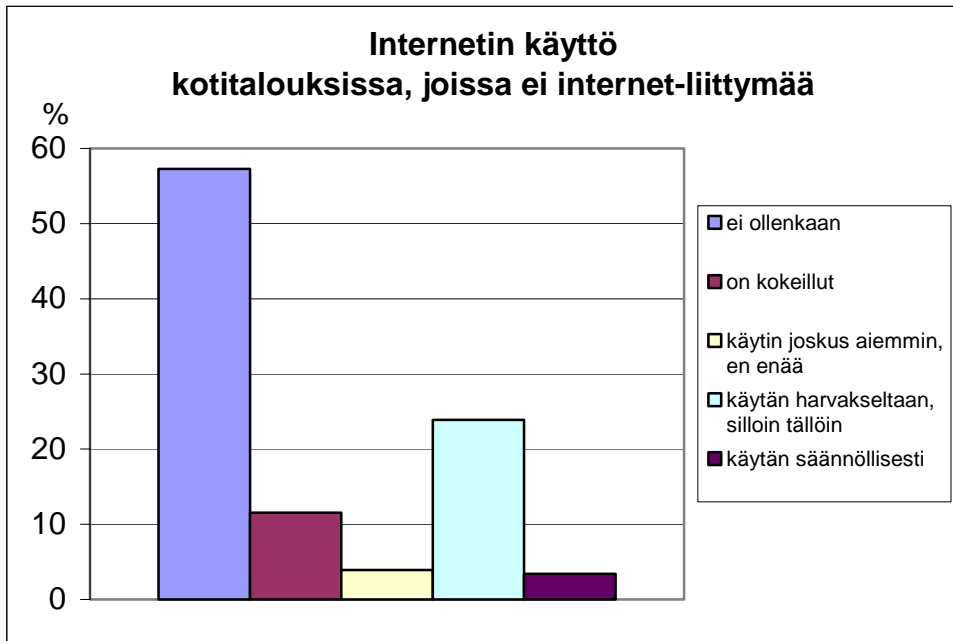
Internetin kotikäyttöä vieroksuvien aineisto koostuu siis seuraavista henkilöistä:

- 1000 henkilöä, joista yhdessäkään kotitaloudessa ei ole internet-liittymää
 - o 571 ei ole käyttänyt internetiä ollenkaan
 - o 429 on käyttänyt internetiä vähän ja/tai käyttää harvakseltaan (max. 1 krt/vk)

Keskeisimmät teemat tässä luvussa ovat:

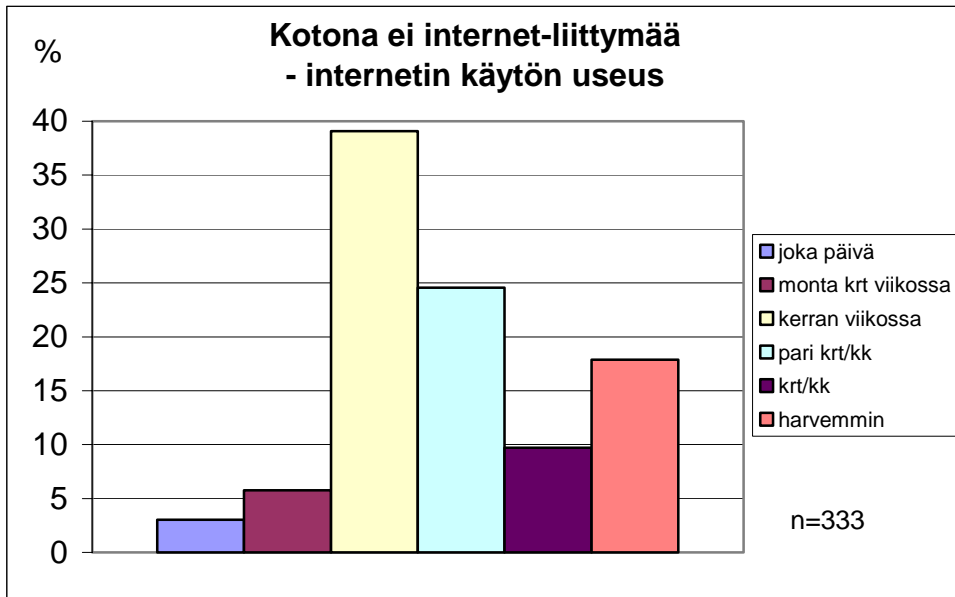
- Mikä voisi olla sopiva hintataso internetin kotikäytön kustannuksille, jotta kaikilla internetin käytöstä kiinnostuneilla olisi realistiset mahdollisuudet hankkia internet-yhteys kotiin niin halutessaan?
- Miten *internetin kotikäyttöä vieroksuvat* henkilöt ovat osallistuneet atk- ja internet-kursseille? Alueellinen vertailu on tässä kohtaa erityisen tärkeää. Miten internet-opetukseen osallistuminen vaikuttaa internetin käyttöön?
- Millaiset sisältöpalvelut olisivat *internetin kotikäyttöä vieroksuvien* mielestä kiinnostavia ja tarpeellisia?

² Luku on saatu 500 hengen koko väestöön kohdistuneesta kyselystä.

Kuvio 2. Internet-käyttö, jos ei liittymää kotona

Kuviossa 2 on esitetty jakauma internetin käytöstä niissä kotitalouksissa, joissa ei ole internet-liittymää. 57 % ei käytä internetiä lainkaan. Yhteys kotiliittymän ja internetin käytön välillä on siis erittäin vahva. Edellä todettiin, että 55 % niistä, joilla on kotona internet-liittymä, käyttää internetiä päivittäin ja vain 8 % ei käyttänyt ollenkaan. 24 % vastaajista, joiden kotona ei ole internet-liittymää, ilmoittaa käyttävänsä internetiä harvakseltaan jossain kodin ulkopuolella. 4 % on luopunut kokonaan internetin käytöstä. Luopujia on käsitelty tarkemmin luvussa 2.3.

Poistetaan seuraavaksi tarkastelusta ne kotikäyttöä vieroksuvat, jotka eivät ole lainkaan käyttäneet internetiä ja analysoidaan hieman tarkemmin niitä, jotka ilmoittivat käyttävänsä internetiä säännöllisesti tai harvakseltaan tai käyttäneensä sitä joskus aiemmin. Heitä jää analyysiin vielä 330 (33 % kotikäyttöä vieroksuvista).

Kuvio 3. Internetin käytön useus, kun kotona ei liittymää

Niille vastaajille, joilla ei ole internet-liittymää, on tyypillisintä käyttää verkkoa kerran viikossa tai pari kertaa kuukaudessa. Tämä kuvanee hyvin esimerkiksi julkisia päätteitä hyödyntävien internetin käyttöä. Kun käyttöaika on erikseen varattava tai ehkä jonotettava ja käyttöä varten on lähdettävä erityisesti jonnekin, on ymmärrettävää, että kerta viikossa riittää, varsinkin jos päätteellä hoidetaan lähinnä sähköpostia ja pankkiasioita. Ne, jotka eivät olleet koskaan käyttäneet internetiä tai jotka olivat sen käytöstä luopuneet, olivat kuitenkin eniten samaa mieltä väittämän *Julkisia päätteitä on riittävästi tarjolla* kanssa. Päätteiden puute ei siis vaikuttaisi olevan syy käyttämättömyyteen, vaan lähinnä käytön vähäisyyteen vaikuttava tekijä.

3.2 Kotikäyttöä vieroksuvat taustamuuttujien mukaan

Internetin kotikäyttöä vieroksuvista on miehiä 41 % ja naisia 59 %. Naisia on aineistossa suhteellisesti enemmän kuin väestössä. Nuorempien ikäluokkien osuus on selvästi pienempi kuin heidän keskimääräinen osuutensa väestössä. Kotikäyttöä vieroksuvista on alle 30-vuotiaita vain 9 % ja yli 50-vuotiaita peräti 61 %.

Taulukko 8. Kotikäyttöä vieroksuvat iän mukaan

Ikäryhmä	%
18-29	9
30-39	16
40-49	14
50-59	27
60-69	17
70+	17
yhteensä	100

Internetin kotikäyttöä vieroksuvat ovat siis todennäköisimmin yli 50-vuotiaita naisia. Tilastokeskuksen tietojen mukaan naisten ja miesten internetin käyttö on kuitenkin samoissa luvuissa käytännössä kaikissa ikäryhmissä (Nurmela & Ylitalo 2003).

Naisten suuri osuus kotikäyttöä vieroksuvien joukossa selittyy ilmeisimmin internetin työkäytöllä: internetin käyttö työpaikalta voi olla esimerkiksi hoiva-alalla satunnaista ja harvaluonteista. Miehillä on kotonaan useammin internet käytössään ja kotikäyttö on usein aktiivista, jolloin heitä ei määritellä kotikäyttöä vieroksuviksi. On myös mahdollista, että juuri yli 50-vuotiaat naiset eivät koe internetin tarjoavan mielekkäitä aktiiviseen käyttöön motivoivia sisältöjä juuri heille.

Taulukko 9. Kotikäyttöä vieroksuvat ammattiaseman mukaan

Ammattiasema	%
johtava/päällikkö	2
toimihenkilö	9
työntekijä	34
yrittäjä	5
maanviljelijä	2
opiskelija	3
kotiäiti/isä	2
työtön/lomautettu	6
eläkeläinen	38
	100

Taulukosta 9 huomataan, että peräti **72 % vastanneista on ammattiasemaltaan joko työntekijä tai eläkeläinen**. Eläkeläisten osuus aineistosta on selvästi odotettua korkeampi. Työttömien ja lomautettujen osuus on selvästi heidän väestöosuuttaan alhaisempi, mikä voi liittyä osin aineistonkeruun tuottamiin ongelmiin tai toisaalta siihen, että työvoimatoimistoissa verkon hyödyntäminen kuuluu nykyään oleellisesti palvelumuotoihin.

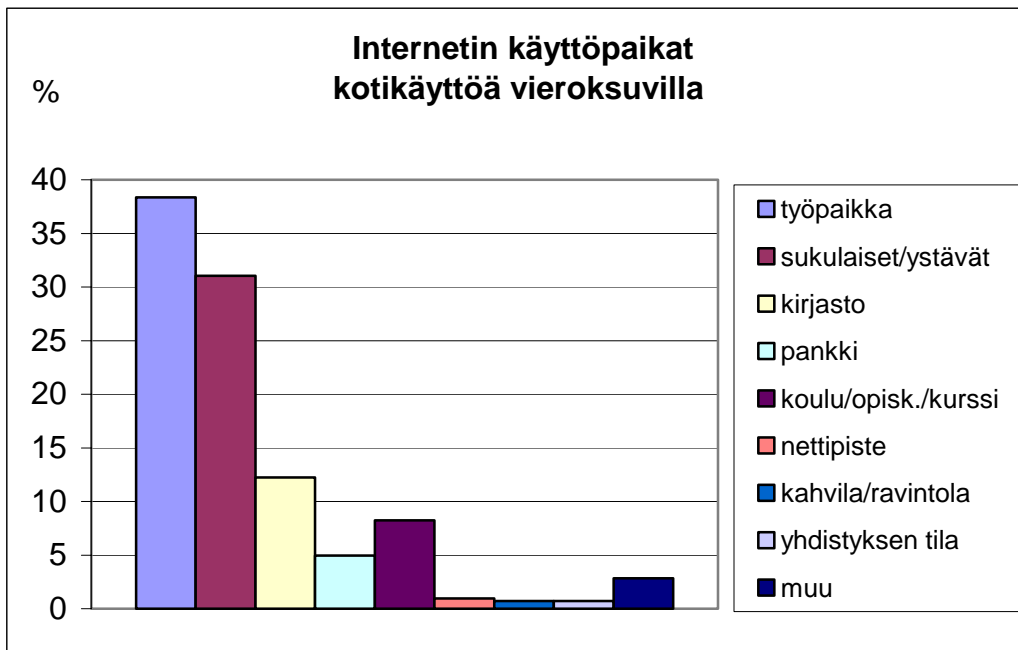
Haastateltavilta kysyttiin myös kotitalouden yhteenlaskettuja bruttotuloja, mutta kävi ilmi, että peräti 48 % ei halunnut kertoa tuloja lainkaan. Lukua voidaan pitää poikkeuksellisen korkeana. Jostain syystä internetin kotikäyttöä vieroksuvat ovat kokeneet rahakysymyksiin vastaamisen vaikeampana kuin puhelinhaastatteluissa yleensä. Sama hankaluus näkyi myös laitteiden tai palveluiden sopivan hinnan arvioimiskysymysten kohdalla (luku 3.7).

Oheisessa taulukossa 10 on jakauma ilmoitetuista tuloista sekä koko aineistossa että erikseen yhden aikuisen ja useamman aikuisen kotitalouksissa. Jossain määrin kotikäyttöä vieroksuvien tulot ovat keskitasoa alemmat. Havaintoa tukevat myös ne tulokset, että yleensäkin internetiä käyttävät eniten hyvätuloiset työssä käyvät. Teemahaastatteluissa kustannuskysymykset korostuivat kuitenkin yhtenä tärkeimmistä syistä sille, ettei kotiin ole hankittu internet-liittymää.

Taulukko 10. Kotikäyttöä vieroksuvat tulojen mukaan

Kotitalouden bruttotulot/kk	%	1 aikuinen	2 tai useampi aikuista
<i>alle 700 e</i>	3	6	1
<i>700-1100 e</i>	9	18	3
<i>1101-1400 e</i>	6	10	3
<i>1401-1700 e</i>	7	11	4
<i>1701-2300 e</i>	10	7	11
<i>2301-3400 e</i>	10	4	14
<i>3400-4000 e</i>	5	1	8
<i>4001-5000 e</i>	2	0	4
<i>5001-6000 e</i>	1	-	1
<i>6001-7000 e</i>	0	-	0
<i>7001- enemmän</i>	1	1	1
<i>ei halua sanoa</i>	48	43	51
	100	100	100

3.3 Internetin käyttöpaikat, liittymän hankinta ja muu tietokoneen käyttö kotikäyttöä vieroksuvilla

Kuvio 4. Internetin käyttöpaikat

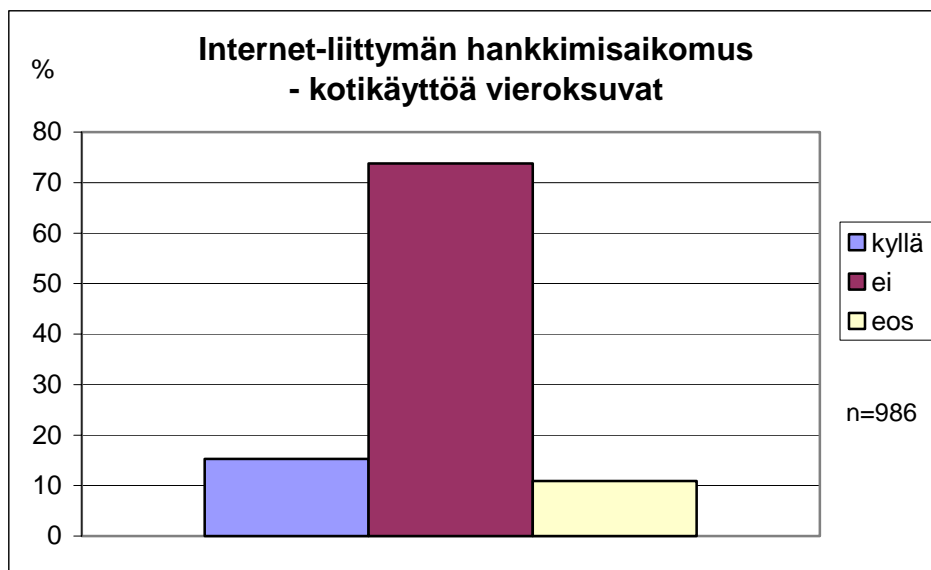
Internetin kotikäyttöä vieroksuvista vajaa puolet käyttää harvakseltaan internetiä. **Yleisin paikka internetin käyttöön on työpaikka**, jonka merkitystä tulee erityisesti korostaa. Tutun ja turvallisen laitteen ja ympäristön käyttäminen satunnaiseen internetin hyödyntämiseen on omiaan rohkaisemaan yleisempääkin verkon hyödyntämistä. Olisi toivottavaa, että työpaikoilla suhtauduttaisiin suopeasti työntekijöiden verkon käyttöön

omienkin asioiden hoitamiseen silloin kun se ei haittaa työntekoa, esimerkiksi tauoilla tai työajan jälkeen.

Lisäksi verkossa käydään joko ystävien tai sukulaisten, usein lasten tai vanhempien kotona. Sukulaisten luona tapahtuneesta verkon käytöstä osa on ollut tutustumista verkon käyttöön läheisen opastuksella. Julkisista päätteistä kirjastot ovat käytetyin foorumi, mutta sen suosiota (12 %) voi pitää tässä viiteryhmässä yllättävän vähäisenä. Hervannassa 30 % työttömistä ja alle 20 000 e vuodessa ansaitsevista ilmoitti käyttävänsä kirjaston verkkopäätteitä (Taloustutkimus 2002). Eikö kirjasto olekaan hyvä paikka internetin käyttöön? Ehkä kirjasto onkin tälle viiteryhmälle, jolla verkon käyttötaidot ovat keskimääräistä heikommät, hieman epävarmuutta aiheuttava paikka. Kirjastossa käyttöä opastava ihminen on vieraampi ja hänen neuvojensa pyytämiseen voi olla suurempi kynnys kuin olisi vasta-alkajille suunnatulla internet-kurssilla.

Koulut, opiskelupaikat ja erilaiset koulutusorganisaatiotkaan eivät näytä tavoittavan tätä viiteryhmää kovin hyvin (8 %). Ystävien ja sukulaisten luona tapahtuva verkon käyttö ei välttämättä ole toimivin tapa pitkällä tähtäimellä, joten olisi suotava, että osa heistä voisi siirtyä käyttämään julkisia päätteitä. **Ehkä kirjastot voisivat ottaa internetin käyttöä vieroksuvat yhdeksi erityisryhmäksi, jolle tarjotaan perehdyttämistä internetin käyttöön.** Myös koulujen ja oppilaitosten houkuttelevuutta tämän viiteryhmän osalta olisi paikallaan kehittää. Samoin muita, suurten ihmismassojen jokapäiväisesti käyttämiä yleisiä tiloja kuten **ostoskeskuksia, rautatieasemia, linja-autoasemia ja apteekkeja** voisi hyödyntää myös internet-päätteiden sijoittamispaikkoina.

Kuvio 5. Liittymän hankinta-aikomus

Internet-liittymän aikoo hankkia 15 % kotikäyttöä vieroksuvista kotitalouksista. **74 %:lla ei ole aikomusta hankkia yhteyttä lähitulevaisuudessa.** Jatkossakin merkittävä osa tämän viiteryhmän verkon käytöstä tulee olemaan työpaikan, ystävien ja sukulaisten sekä kirjastojen julkisten päätteiden varassa - ja siksi vähäistä - tai kokonaan internetin käytön ulkopuolella. Tulos tukee teemahaastattelumenetelmin saatuja havaintoja:

”Suurin osa kohderyhmästä ei tulevaisuudessakaan aio hankkia internet-liittymää kotiinsa, ellei kotikäyttöön vaikuttavissa tekijöissä – kuten omassa kiinnostuksessa sekä hankinnan ja kotikäytön esteissä – tapahdu selkeitä muutoksia. Sen sijaan pieni joukko kohderyhmästä on siirtymässä omaehtoisesti internetin kotikäyttäjiksi. Heidän toimintaansa ohjailee ennen kaikkea voimakas henkilökohtainen kiinnostus internetiä kohtaan ja näkemys siitä, että internetin käytöstä voi olla heille todellista hyötyä.” (LVM 2003, 25)

Taulukko 11. Internetin hankinta-aikomus sen mukaan onko kotona tietokonetta

		internetin hankkimisaikomus			
		<i>kyllä</i>	<i>ei</i>	<i>eos</i>	
tietokone kotona	<i>kyllä</i>	33	50	17	100
	<i>ei</i>	8	83	8	100
n=978					

Kotitietokone löytyy 28 % internetin kotikäyttöä vieroksuvista kotitalouksista. Kun vielä ristiintaulukoidaan keskenään muuttujat ”tietokone kotona” ja ”internetin hankkimisaikomus”, nähdään selkeästi, että käytännössä vain ne kotitaloudet, joissa jo on tietokone muuhun käyttöön hankittuna, ovat siirtymässä verkko aikaan: 33 % suunnittelee hankkivansa internet-yhteyden lähitulevaisuudessa. Tulos tukee teemahaastattelussakin saatuja havaintoja (LVM 2003, 26).

37 % vastaajista kertoi käyttävänsä tietokonetta muuhun kuin internetiin. Luvussa ovat mukana sekä kotikoneen omistajat että kodin ulkopuolella tietokonetta käyttävät. Kotikoneen omistavista 75 % kertoi käyttävänsä tietokonetta johonkin muuhun kuin internetiin. Varsin ilmeisesti se, että kotitaloudessa on tietokone, rohkaisee ja motivoi kutakin taloudessa asuvaa sitä hyödyntämään.

Taulukko 12. Tietokoneen käyttö muuhun kuin internetiin

**Tietokoneen käyttö muuhun kuin internetiin/
internetin kotikäyttöä vieroksuvat (%)**

	<i>kaikki</i>	<i>kotikoneen omistajat</i>
<i>tekstinkäsittely</i>	51	59
<i>työtehtävät</i>	35	19
<i>pelaaminen</i>	29	36
<i>kuvankäsittely</i>	9	9
<i>muu</i>	8	9
<i>tietojen arkistointi</i>	8	6
<i>taulukkolaskenta</i>	7	8
<i>musiikki</i>	5	7
<i>multimedia</i>	3	3
<i>yhdistysasiat</i>	2	2

Ylivoimaisesti suosituin tietokoneen käyttötarkoitus tälle viiteryhmälle on tekstinkäsittely, tekstin tuottaminen ja muokkaaminen. Seuraavina tulevat työtehtävien hoitaminen ja tietokoneella pelaaminen. Kotitietokoneen omistavat eroavat kodin ulkopuolella tietokonetta käyttävistä joiltakin osin: he käyttävät enemmän tekstinkäsittelyominaisuuksia ja pelaavat, ja tekevät puolestaan työtehtäviä selvästi vähemmän.

3.4 Kotikäyttöä vieroksuvien internet-koulutus ja -taidot

Internet-kurssilla oli käynyt 19 % kaikista internetin kotikäyttöä vieroksuvista. Tarkasteltaessa kurssin käyneitä (n=193) tarkemmin voitiin todeta, että:

- he koostuvat pääosin nuorista aikuisista - vanhemmat ikäluokat (yli 60-vuotiaat) eivät juurikaan ole käyneet kursseilla
- kurssin käyneistä 68 % on naisia
- määrällisesti eniten on työntekijöitä ja toimihenkilöitä kuten väestössä muutenkin joten työelämä kannustaa opettelemaan tietoteknisiä taitoja - silti 14 % kurssin suorittaneista on eläkeläisiä ja 12 % työttömiä tai lomautettuja.
- tulotaso ei liittynyt kurssin käymiseen

Jatkossa, kun suunnitellaan koulutustavoitteita, olisi tämän aineiston perusteella syytä painottaa erityisesti vanhempien ikäluokkien ja miesten houkuttelemista internet-taitojen opetteluun piiriin.

Taulukko 13. Internet-kurssin käyneet kotikäyttöä vieroksuvat asuinpaikan mukaan

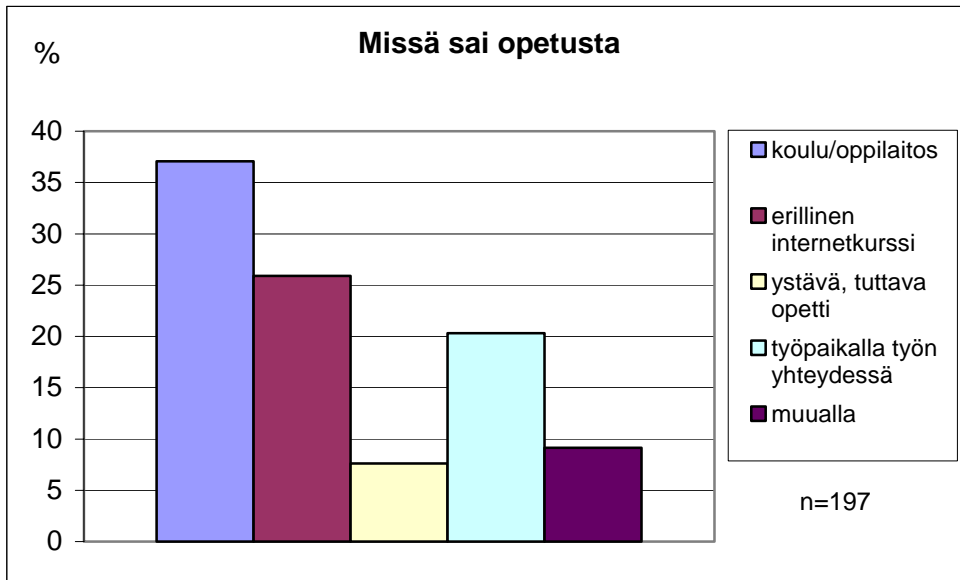
Asuinpaikka	käynyt kurssin (%)
pääkaupunkiseutu	12
Tre/Tku/Oulu	10
muut suuret (yli 30 000 as)	26
muut kaupungit	31
maaseutu	14
koko maa (n=488)	19

Parhaiten internetin kotikäyttöä vieroksuvien tavoittamisessa koulutuksen avulla ovat onnistuneet keskikokoiset ja pienet kaupungit. Pääkaupunkiseutu, Tampere, Turku, Oulu ja maaseutu tulevat selvästi jäljessä. Isompien kaupunkien ongelmana voikin olla se, että kurssitarjonta hukkuu muun samasta ajasta kilpailevan toiminnan alle. Maaseudulla puolestaan pitkät etäisyydet kodin ja koulutuspaikan välillä karsivat omalta osaltaan kursseille osallistumista. Joka tapauksessa maaseudulla ja suurilla kaupungeilla on kurssitettavien tavoittamisessa kirittävää.

Kurssin käyneet pitivät internet-taitojaan selvästi parempina kuin kursseja käymättömät. 16 % piti niitä hyvinä, kun ilman kurssitusta olleista samaa mieltä omista taidoistaan oli 5 %. Ilman kurssitusta olleista peräti 56 % piti taitojaan huonoina, kun heidän osuutensa kurssin käyneistä oli 31 %. Hyvin suunnitellun ja toteutetun kurssin

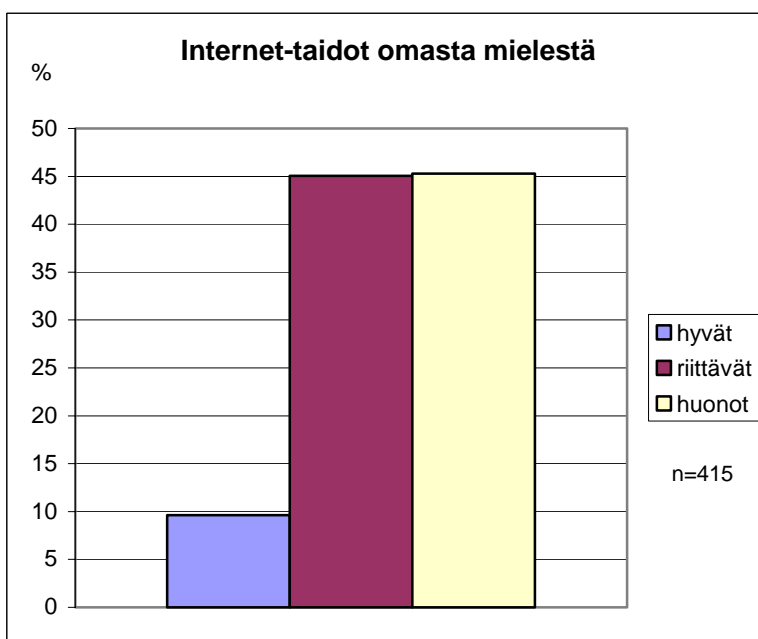
tulokset puhuvat siis selkeää kieltään. Kurssittaminen lisää taitoja, vahvistaa luottamusta osaamiseen ja motivoi verkon käyttöön.

Kuvio 6. Opetuspaikka

Tärkeimmät internet-taitojen koulutuspaikat ovat koulujen ja oppilaitosten ohella järjestettävät erilliset internet-kurssit, joita järjestävät monenlaiset tahot kuten työnantaja, yhdistykset tai yrittäjät. Lisänä on työpaikalla ilman kurssitusta työn yhteydessä tapahtuva verkon käytön opettelu.

Kuvio 7. Internet-taidot

Internet-taitoja kysyttiin vain niiltä, jotka olivat joskus käyttäneet verkkoa. Omasta mielestään heillä oli joko riittävät tai huonot taidot. Vain 10 % piti taitojaan hyvinä. **Internet-taitojaan huonoina pitivät erityisesti:**

- vanhemmat ikäluokat
- yrittäjät
- eläkeläiset

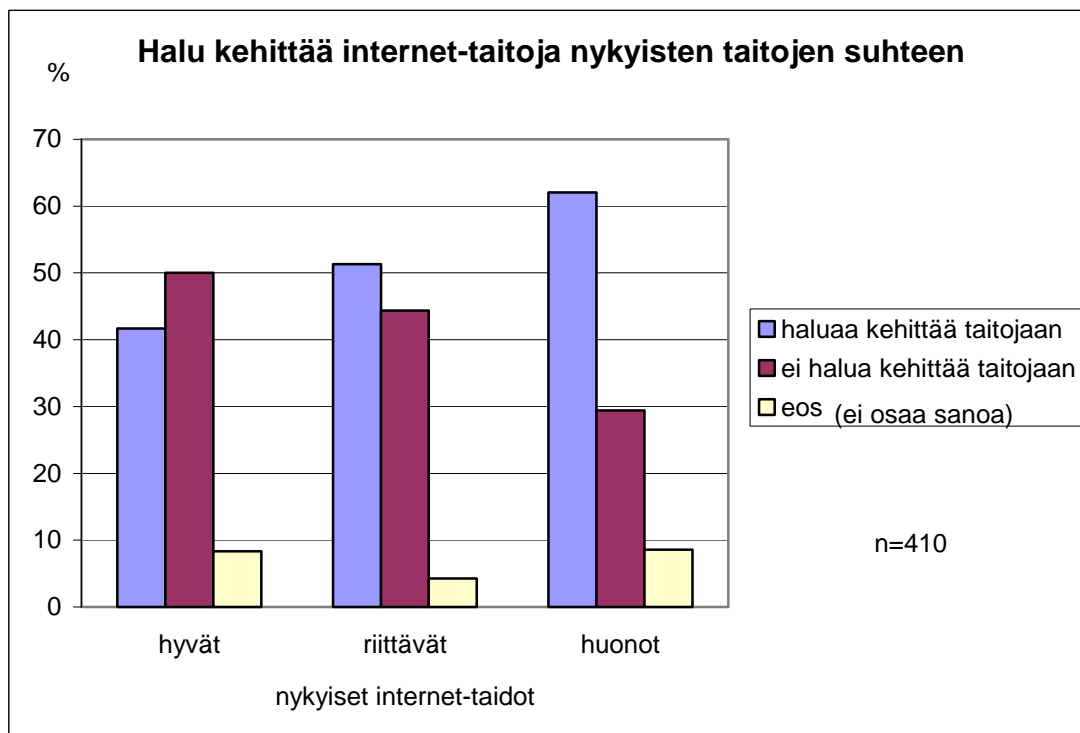
Sukupuolen, asuinpaikan tai tulojen suhteen ei löytynyt tilastollisia merkitsevyyksiä.

Tarkasteltaessa internet-taitoja suhteessa koulutuspaikkaan (taulukko 14) voidaan huomata, että **parhaimmat oppimistulokset on saatu oppilaitoksissa virallisen opetuksen piirissä.** Sen sijaan ystävän tai sukulaisen opettamana tai työpaikalla työtehtävien ohessa pätevyitymällä näyttää syntyvän heikoimmat oppimistulokset. Tulos vahvistaa sitä haastattelututkimusten tulosta, että koulutuksen laadulla, opettajan ammattitaidolla ja persoonalla, on erittäin merkittävä vaikutus internetin käyttöä vieroksuviiden ja arastelevien käyttötaitojen omaksumisessa (LVM 2003). **Virallista, internet-taitojen opetuksen roolia on syytä korostaa jatkossa erityisesti, sillä ne väestöryhmät, jotka eivät vielä osaa internetin perustaitoja, ovat juuri niitä, joiden kanssa tarvitaan erityisen pätevää opetuksen suunnittelua ja ammattitaitoista osaamista.** Myös työpaikoilla tapahtuvan internet-taitojen opettamisen laadun hiomiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota, koska tämä viiteryhmän ihmiset käyttävät internetiä eniten juuri työpaikoilla. Käyttöympäristönä työpaikka voi olla tuttu tilana sopivin tottumattomille verkon käyttäjille.

Taulukko 14. Internet-taidot opetuspaikan suhteen

		internet-taidot				
		hyvät	riittävät	huonot	%	n
missä sai opetusta	<i>koulu/oppilaitos</i>	21	64	15	100	(66)
	<i>erillinen internetkurssi</i>	17	46	37	100	(41)
	<i>ystävä, tuttava opetti</i>	7	33	60	100	(15)
	<i>työpaikalla työn yhteydessä</i>	3	62	36	100	(39)
	<i>muualla</i>	20	30	50	100	(10)
		(171)				

Kuvio 8. Halu kehittää taitojaan ja nykyiset taidot

36 % kaikista internetin kotikäyttöä vieroksuvista haluaisi kehittää internet-taitojaan. Koulutukseen motivoituneita on siis paljon ja koulutukselle on työsarkaa. Kuvioista 8 ilmenee, että erityisesti nykyiset taitonsa huonoiksi arvioineet haluaisivat kurssitusta. Silti myös taitonsa riittäviksi ja jopa hyviksi arvioivien mielestä omia taitojaan olisi syytä parantaa kurssituksen avulla.

Näiden tulosten pohjalta voidaan arvioida, että **internetin käytön yleistymisen kannalta kaikkein torjuvimmin suhtautuvien osuus koko väestöstä on n. 13 %³.** Torjunta voi johtua paitsi täydellisestä kiinnostuksen puutteesta myös tietokonepelosta tai tietämättömyydestä internetin suhteen. Tämä internetin suhteen kaikkein torjuvimmin suhtautuvien ryhmä otettiin erikseen analysoitavaksi. Heistä:

- 60 % on naisia
- 75 % on yli 49-vuotiaita (koko aineistossa 64 %)
- 43 % on eläkeläisiä (koko aineistossa 38 %)
- vain 14 % asuu suurimmilla kaupunkialueilla (pääkaupunkiseutu, Tampere, Turku, Oulu)

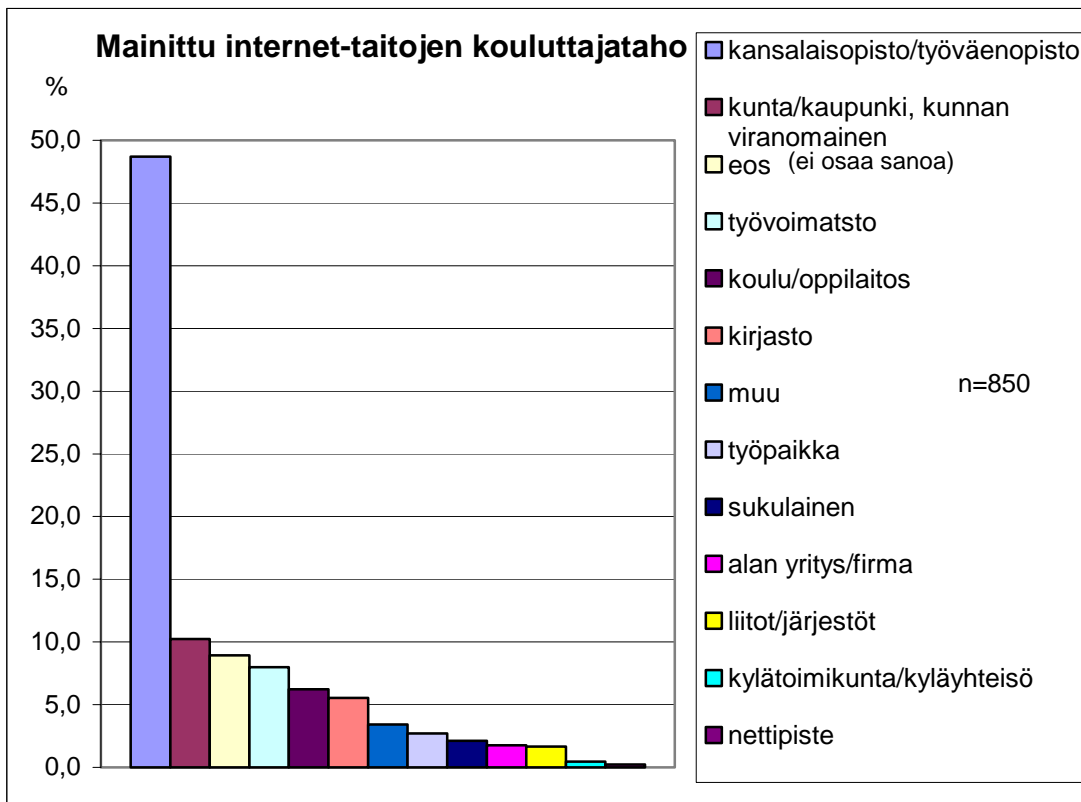
Sukupuolijakauman osalta tämä alaryhmä ei eroa muista internetin kotikäyttöä vieroksuvista. Sen sijaan iältään he ovat vanhempia, useammin eläkeläisiä ja asuvat pääosin maaseudulla, pienemmissä kaupungeissa ja kunnissa kuin muut kotikäyttöä vieroksuvat. Lisäksi asenneväittämistä (tarkemmin luvussa 3.6) käy ilmi, että he

³ Luku on laskettu siten, että ”ei halua internet-taitojen kehittämistä” vastanneiden osuudesta (53 % kotikäyttöä vieroksuvista) on vähennetty ne, joilla on mielestään hyvät tai riittävät taidot jo nykyisellään (10 % kotikäyttöä vieroksuvista). Kotikäyttöä vieroksuvien osuus koko väestöstä on 29,6 %. $0,43 \times 29,6 \% = n. 13 \%$.

suhtautuvat hieman kielteisemmin internetin mahdollisuuksiin kuin tutkimuksen pääkohde – internetin kotikäyttöä vieroksuvat. Tuloksia voi tulkita siten, että ryhmä on torjuva lähinnä suhteessa omaan henkilökohtaiseen internet-taitojen opetteluun ja käyttöön. Muilta osin he ovat kuten muutkin internetin kotikäyttöä vieroksuvat.

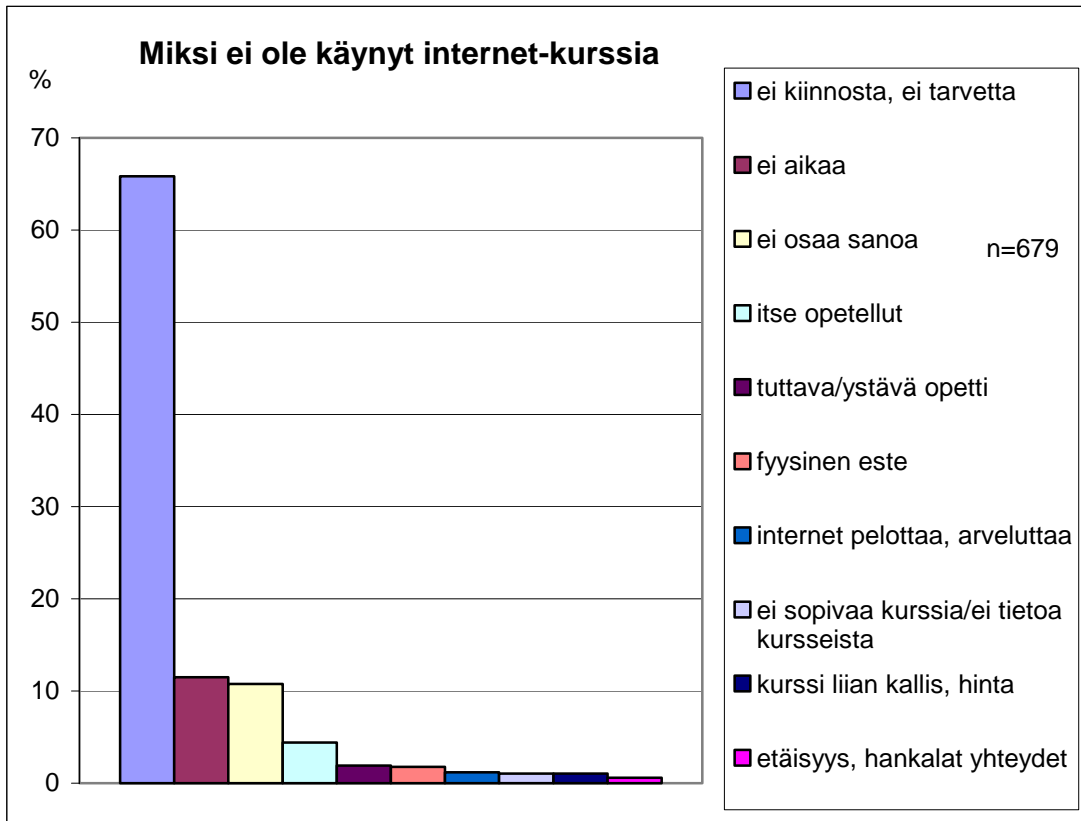
Tämä väestönosa tulee asettamaan erittäin suuria haasteita koulutusjärjestelmälle. Aiempien laadullisten tutkimustulosten (LVM 2003) valossa vaikuttaisi jopa todennäköiseltä, että kyseinen internetiin kaikkein torjuvimmin suhtautuva väestönosa ei tule käyttämään verkkoa ja sen palveluita lainkaan.

Kuvio 9. Mainittu kouluttaja

Internetin kotikäyttöä vieroksuilta kysyttiin, että mikäli he haluaisivat käydä kurssin internetin käyttöön, mikä olisi se taho jonka puoleen kääntyisivät ensimmäiseksi. Kansalaisopistojen ja työväenopistojen asema ensisijaiseksi miellettyinä kouluttajana on vastanneiden keskuudessa erittäin vahva: lähes puolet nimesi sen mahdolliseksi kouluttajatahoksi.

Kuvio 10. Kurssittamattomuuden syy

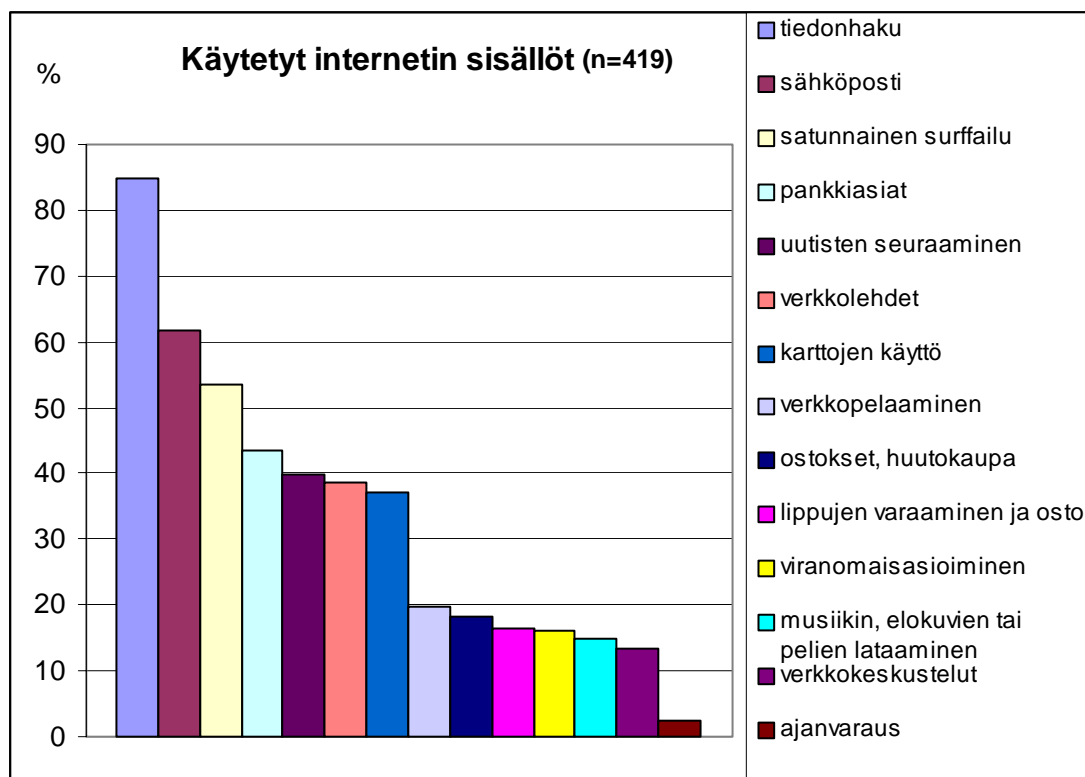
Edelleen koulutukseen liittyen 679 haastateltavalta kysyttiin syytä siihen, miksi he eivät olleet käyneet internet-kurssilla. Varsin yksiselitteinen vastaus oli, **ettei asiaan ollut kiinnostusta tai tarvetta**. Osittain tämä johtuu siitä, että itse kurssitukseen ei koettu tarvetta, koska vastaaja osaa jo käyttää internetiä. Pääosin kiinnostuksen puute kohdistuu kuitenkin suoraan internetiin. Sitä ei koeta niin tarpeelliseksi, että oltaisiin valmiita panostamaan käyttötaitojen hankkimiseen. Vastaajista 11 %:lla ei lisäksi ole aikaa käydä kurssilla. Varsinkin työelämän piirissä olevilla työelämän vaatimukset ja arkirutiinit vievät sekä kaiken käytössä olevan ajan että voimat ylimääräisten tehtävien hoitamiseen.

Tulosta voi pitää melko huolestuttavana, sillä kaikesta haastatteluissa osoitetusta mielenkiinnosta huolimatta on hyvin todennäköistä, että motivoituminen internetin käyttöön ja käyttötaitojen hankintaan on suoraan verrannollinen verkon koettuun kiinnostavuuteen. Tähän kysymykseen on pohdittu toimenpide-ehdotuksia Laajakaistapalvelujen käyttötarpeet –raportin johtopäätöksissä (LVM 2003).

Tarkastellaan seuraavaksi tarkemmin niitä internetin tarjoamia sisältöjä, joita internetin kotikäyttöä vieroksuvat ovat käyttäneet tai joista he ovat kiinnostuneita.

3.5 Kotikäyttöä vieroksuviien käyttämät internetin sisällöt

Kuvio 11. Käytetyt internetin sisällöt

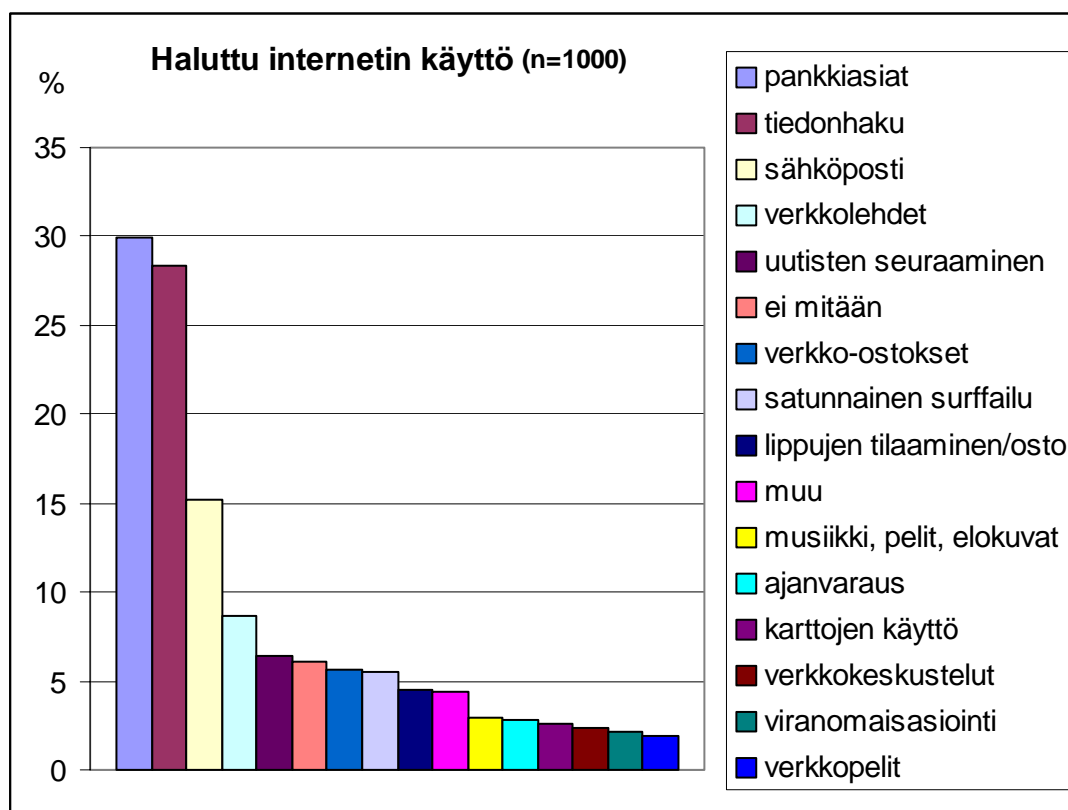

Internetin kotikäyttöä vieroksuviista 43 % ilmoitti käyttäneensä internetiä ylipäätään joskus. Heistä 85 % kertoi käyttäneensä sitä tiedonhakuun, ja enemmistö lisäksi sähköpostin lähettämiseen ja vastaanottamiseen sekä satunnaiseen surffailuun vailla suoranaista tarkoitusta. Noin 40 % ilmoitti lisäksi, että oli hoitanut pankkiasioita, seurannut uutisia, lukenut verkkolehdiä ja tutkinut tai tulostanut karttoja verkon kautta. Verkkopelaaminen, verkko-ostokset, pääsy- tai matkalippujen hankkiminen, viranomaisasioiden hoito, viihteen lataaminen tietokoneelle ja verkkokeskustelut olivat tuttuja 13 – 20 %:lle vastanneista. Ajanvarauksia oli käyttänyt ainoastaan 2 %.

Tiedonhaun osalta luvut ovat verrattavissa koko väestön internetin käyttöön. Sen sijaan kotikäyttöä vieroksuviat käyttävät muuta väestöä vähemmän sähköpostia ja pankkiasioden hoitamista verkon kautta. Molempien osalta yleinen käyttöluke on yli 80 %. Muiden sisältöjen osalta ei kovin suuria eroja synny. Tulokset tukevat niitä aiempia havaintoja, että internetin kotikäyttöä vieroksuviien arvostuksessa juuri hyödylliset, järkevät ja käytännölliset internet-sisällöt saavat hyväksynnän (LVM 2003). Heille internetin peruspalvelut: tiedonhaku, sähköposti ja pankkiasioden hoito ovat keskeisimmät sisällöt. Niillä voidaan perustella internetin käytön hyödyllisyys noin puolelle kaikista kotikäyttöä vieroksuviista.

Tämän lisäksi kaikilta haastateltavilta kysyttiin, mitä internetin sisältöjä he mieluiten käyttäisivät, mikäli yhteys ja laitteisto olisi järjestetty. Tätä voitaneen pitää suuntaa antavana arviona siitä, mitä palveluita ja sisältöjä kyseessä oleva viiteryhmä pitää tärkeänä.

Kuvio 12. Haluttu internetin sisältöjen käyttö

Kolme suosituinta sisältöä ovat samat, hieman eri järjestyksessä: pankkiasioiden hoito (30 %), tiedonhaku (28 %) ja sähköposti (15 %). Näitä palveluita voidaan perustellusti pitää kolmena kulmakivenä, jotka myös internetiin torjuvasti suhtautuvat hyväksyvät parhaiten. Kuitenkin on huomattava, että luvut ovat nyt eri luokkaa kuin edellisessä kuviossa, erityisesti tiedonhaun ja sähköpostin osalta. Lieneekin niin, että useimmat verkon kanssa tekemisiin päätyneet käyvät aina aluksi läpi esimerkin omaisesti ”kuinka etsitään tietoa” ja ”kuinka lähetetään sähköpostia”. Kuviossa 12 esitetyt luvut kertovat todennäköisesti paremmin internetin kotikäyttöä vieroksuvien todellisista käyttötarpeista ja niiden voimakkuudesta: **70 % heistä ei siis ole kiinnostunut käyttämään juuri mitään internetin sisältöä. Ehkä tämän viiteryhmän käyttäjät kokevat edelleen, ettei internetillä ole juurikaan annettavaa heille tai he eivät todellisuudessa ole kovin hyvin perillä kaikista mahdollisista sisällöistä, joita internetissä on.**

Kotikäyttöä vierastavista 38 % ilmoitti käyttäneensä englanninkielisiä sivuja. Vaikka kotimaisilla kielillä tarjottuja sisältöpalveluja onkin saatavilla yhä monipuolisemmin, on englanti edelleen internetin pääkieli. Ilman englanninkielen alkeiden hallitsemista matka internetin maailmaan saattaa pysähtyä jo vieraskielisen selaimen käyttöön ja viimeistään hakupalvelun ehdottamat vieraskieliset sivut voivat tuottaa harmaita hiuksia tottumattomalle käyttäjälle. Ilman englanninkielen taitoa merkittävä osa internetin mahdollisuuksista, niin informaation kuin vaikkapa kaupankäynnin osalta, jää hyödyntämättä.

Internet-kurssin käyminen saattaa vaikuttaa siihen, mitä internetin sisältöjä tai palveluita hyödyntää. Seuraavassa taulukossa ovat vain ne sisällöt, joita kurssin käyneet haluaisivat käyttää eri tavoin kuin kurseja käymättömät (muiden osalta ryhmien välillä ei ollut eroja):

Taulukko 15. Halutut internetin sisällöt kurssituksen suhteen (%)

	<i>käynyt kurssin</i>	<i>ei kurssia</i>
<i>sähköposti</i>	38	27
<i>verkko-ostokset</i>	15	9
<i>verkkopelit</i>	7	3
<i>musiikki, elokuvat, pelit</i>	11	5
<i>ei mitään</i>	1	8

Kurssin suorittaneet haluaisivat käyttää enemmän sähköpostia, verkkoa ostosten suorittamiseen, musiikin, elokuvien ja pelien lataamiseen tietokoneelle sekä verkkopelien pelaamiseen, siis myös viihteellisiin tarkoituksiin. Kurssia käymättömät haluaisivat suuremmassa määrin jättää verkon hyödyntämisen kokonaan. Voidaan ajatella, että kurssin käyminen tutustuttaa ihmiset monipuolisemmin verkon mahdollisuuksiin ja alentaa kynnystä käyttää niitä. On myös mahdollista, että eniten verkon hyödyntämisestä kiinnostuneet päätyvät kursseille. **Kurssien positiiviset vaikutukset ovat nähtävissä. Ne lisäävät internetin kotikäyttöä vieroksuvien kiinnostusta hyödyntää verkon mahdollisuuksia.**

3.6 Mielipiteet internetistä

Taulukko 16. Internet-väittämät (n=876-988)

	keskiarvo
<i>Yleisiä päätteitä on riittävästi tarjolla.</i>	2,8
<i>Internetin käyttötaidot kuuluvat kansalaistaitoihin.</i>	2,6
<i>On hyvä, että palvelut siirtyvät sähköiseen muotoon.</i>	2,6
<i>Yhteiskunnan pitäisi taata internetkoulutus.</i>	2,5
<i>Internet arveluttaa minua.</i>	2,2
<i>Internet ei tarjoa mitään kiinnostavaa.</i>	2,2
<i>Internetin käyttö on vaikeaa.</i>	2,1
<i>Epäilen, että internetistä on enemmän haittaa kuin hyötyä.</i>	2,1

Haastateltavia pyydettiin vastaamaan kahdeksaan internetiä koskevaan väittämään asteikolla 1-4.⁴ Tulokset on esitelty taulukossa 16.

Tuloksia voi pitää yllättävinä. **Internetin kotikäyttöä vieroksuvien arvoissa verkko näyttäytyy edellä mainituista käyttöön liittyvistä seikoista huolimatta melko positiivisena ilmiönä.** Haastateltavat olivat jokseenkin eri mieltä siitä, että verkosta olisi enemmän haittaa kuin hyötyä ja että verkon käyttö olisi vaikeaa tai, että se arveluttaa eikä

⁴ (1=olen täysi eri mieltä, 2= olen jokseenkin eri mieltä, 3= olen melko samaa mieltä, 4=olen täysin samaa mieltä)

tarjoaisi mitään kiinnostavaa. Toisin sanoen verkosta nähdään enemmän hyötyä kuin haittaa, sen käyttö on melko helppoa, ja se tarjoaa jossain määrin kiinnostavaa sisältöä.

Lisäksi internet-taitoja pidetään siinä määrin tärkeinä, että yhteiskunnan tulisi taata kaikille kuuluvat perustaidot sen parissa. Julkisten päätteiden määrääkin pidetään jokseenkin riittävänä. Teemahaastattelussa julkisten päätteiden vähäisyyttä tai niiden heikkoa saavutettavuutta pidettiin kuitenkin suoranaisena käytön esteenä (LVM 2003). Merkillepantavaa on, että juuri ne, jotka eivät olleet internetiä käyttäneet lainkaan, pitivät päätteiden määrää riittävänä. Todellisuudessa juuri ne, jotka internetiä käyttävät, tuntevat paremmin julkisten päätteiden käyttömahdollisuudet arjen tasolla: päätteitä on tarjolla, mutta runsaasta suosioista johtuen niihin on pitkät jonot ja lyhyet käyttövuorot. Lisäksi maaseudulla päätteet saattavat sijaita kaukana kotoa. Niinpä niiden varassa internetin käyttö jää pakostakin lyhytkestoiseksi ja harvaluonteiseksi, mihin taas osaltaan soveltuvat vain tietyt verkon sisällöt.

Jokseenkin yllättävää on, että jopa palvelujen siirtyminen sähköiseen muotoon nähdään melko myönteisenä asiana. Olisi ollut loogista ajatella, että nyt tarkasteltavassa viiteryhmässä halu säilyttää henkilökohtainen asioiminen eri viranomaisien kanssa olisi ollut tavallista suurempi. Ehkä onkin niin, että sähköisiä palveluita vaihtoehtoisena asioimismuotona ei enää henkilökohtaisella tasolla kritisoida, vaan se nähdään hyvänä, täydentävänä palvelumuotona henkilökohtaisen asioimisen ohella (Kuluttajatutkimuskeskus 2003). Toki on huomattava, että kovin korkeita keskiarvoja väittämät eivät tuottaneet, eli näkemykset eivät ole järkeviä intohimoisia. Silti myönteistä perussuhtautumista ei tule vähätellä. **Pohjaa mielenkiinnon heräämiselle luulisi näiden tulosten valossa sittenkin olevan edes hieman, kunhan internetin tarjoamat sisällöt kohtaisivat viiteryhmän arjen ja tarpeet paremmin.**

Kun väittämiä tarkastellaan sen suhteen, kuinka paljon vastaaja on käyttänyt internetiä, löytyy tilastollisesti merkitseviä eroja lähinnä niiden kohdalta, jotka eivät ole ollenkaan käyttäneet verkkoa. He suhtautuvat verkkoon negatiivisemmin⁵:

- internetin käyttö on vaikeaa (2,4)
- internet arveluttaa minua (2,4)
- internet ei tarjoa mitään kiinnostavaa (2,4)

Internetin kotikäyttöä vieroksuvat naiset suhtautuvat varovaisesti internetiin: heitä internet arveluttaa (2,3) enemmän kuin miehiä (2,0). Muilta osin sukupuolieroja ei syntynyt mielipiteissä.

Selkeä ikävaikutus näkyy myös useimmissa mielipiteissä: iän myötä suhtautuminen muuttuu kielteisemmäksi. Erityisen selvä ero syntyy väitteeseen *internet ei tarjoa mitään kiinnostavaa*:

⁵ Asteikko 1-4 (1=olen täysi eri mieltä, 2= olen jokseenkin eri mieltä, 3= olen melko samaa mieltä, 4=olen täysin samaa mieltä).

Taulukko 17. Mielenpitoet ikäryhmittäin

<u>ikäryhmä</u>	<u>keskiarvo</u>
18-29-vuotiaat	1,6
30-39-vuotiaat	1,8
40-49-vuotiaat	2,0
50-59-vuotiaat	2,2
60-69-vuotiaat	2,6
70 tai yli	2,7

Eri ikäryhmät olivat samaa mieltä internetin yhteiskunnallisesta merkityksestä ja ajatuksesta kehittää demokraattisia osallistumismahdollisuuksia verkon avulla. Erot ikäluokkien välillä syntyvät lähinnä verkon merkityksestä henkilökohtaisella tasolla. Nuoremmat ikäpolvet pitävät internetiä tärkeänä, vanhemmille se näyttäytyy etäisenä.

Internetin hankinta-aikomus lähitulevaisuudessa vaikutti monelta osin merkitsevästi mielenpitoisiin. Verkkoa hankkimassa olleiden mielenpitoet olivat kautta linjan myönteisempiä internetiä kohtaan. Molemmat ryhmät pitivät verkkotaitoja kuitenkin yhtä paljon kaikille kuuluvina kansalaistaitoina, joihin yhteiskunnan tulisi tarjota mahdollisuus. Oman koneen hankkiminen ei muuta julkisten päätösten koettua tarvetta.

3.7 Maksuvalmius koulutuksesta, tietokoneesta ja internet-liittymästä

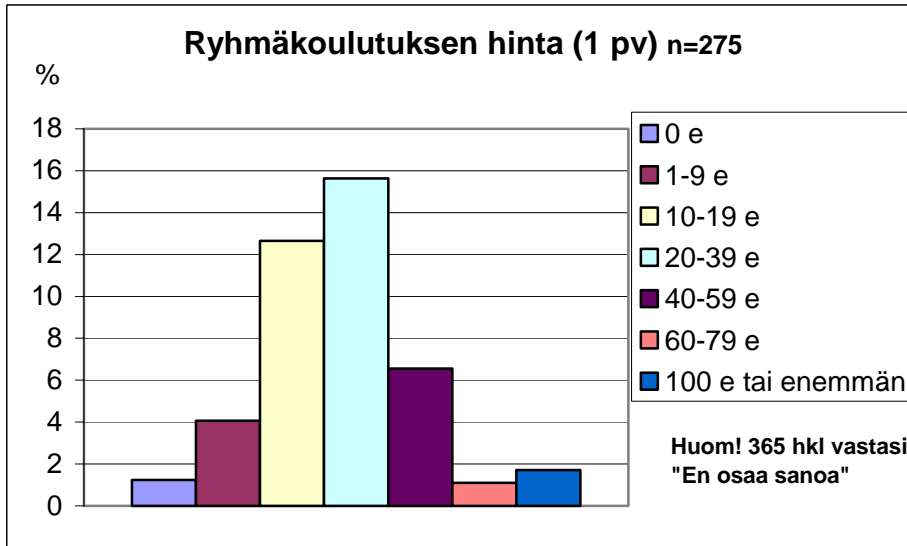
Haastattelussa kysyttiin vielä, millaisen hinnan vastaaja olisi valmis maksamaan 1) päivän mittaisesta ryhmämuotoisesta internetin käytön peruskurssista, 2) viikon mittaisesta ryhmämuotoisesta syventävästä kurssista, 3) kotitietokoneesta, jossa on kaikki tarvittavat perusvalmiudet internetin käyttöönnotolle, 4) kodin internet-yhteydestä kuukaudessa.

Vastausten saaminen maksuvalmiuskysymyksiin oli vaikeaa. Yli puolet haastateltavista ei osannut sanoa hinta-arvioksi yhtään mitään. Naisista peräti kaksi kolmasosaa ei osannut antaa hinta-arviota. 81 – 85 % vanhimmasta ikäluokasta ei osaa sanoa tietokoneelle tai internet-liittymälle sopivaa hintaa. Pääkaupunkiseutulaistista vastausta ei antanut 75 %. Varmimmin hinnan osasi ilmoittaa toimihenkilöt, kotiäidit/-isät sekä opiskelijat. Jos kotona oli jo tietokone, se myös helpotti hintojen arvioimista.

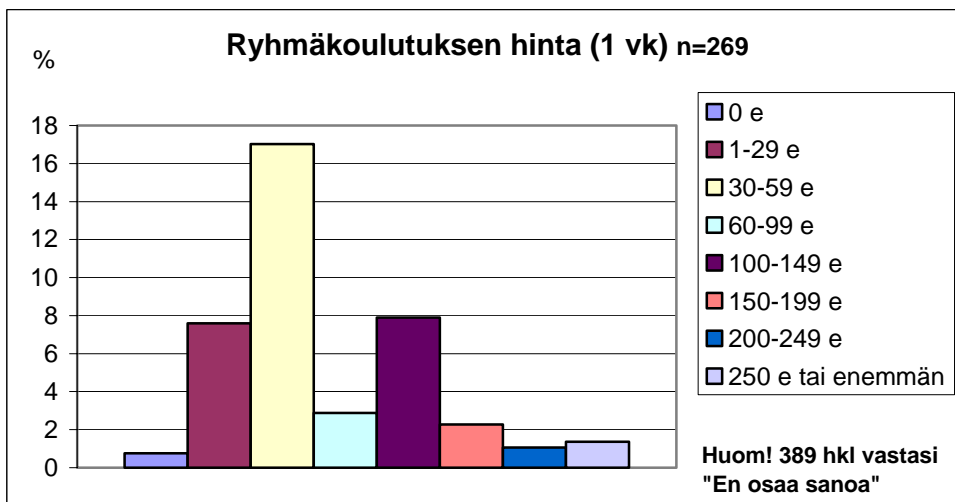
Voidaan siis sanoa, että **internetin kotikäyttöä vieroksuville konkreettisten hintatietojen arvioiminen oli todella hankalaa**. Heillä ei ole mielessään juurikaan vertailutietoja, joihin oman näkemyksensä suhteuttaisivat. Heiltä voi myös suurelta osin puuttua halu arvioida internetiin liittyviä taloudellisia asioita, koska internetillä ei ole heidän elämässään tärkeää sijaa. Internet-kurssin käyminenkin ei näyttänyt parantavan kykyä arvioida hintoja. Ehkä kurseilla pitäisi käsitellä tarkemmin myös oman koneen hankintaa ja siihen liittyviä hintatietoja.

Seuraavissa kuvioissa on esitelty saatujen vastausten jakaumat.

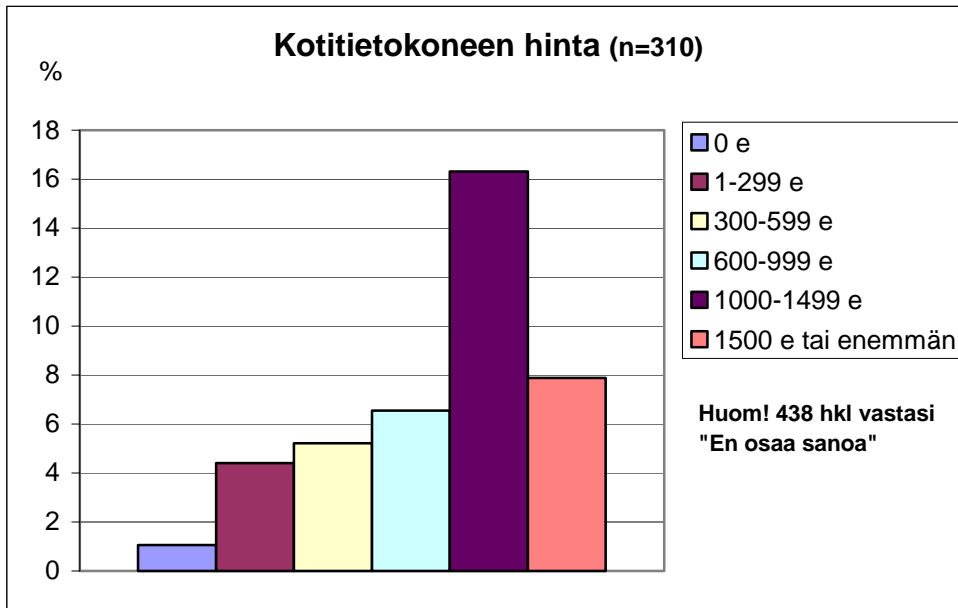
Kuvio 13. Maksuvalmius yhden päivän kurssista

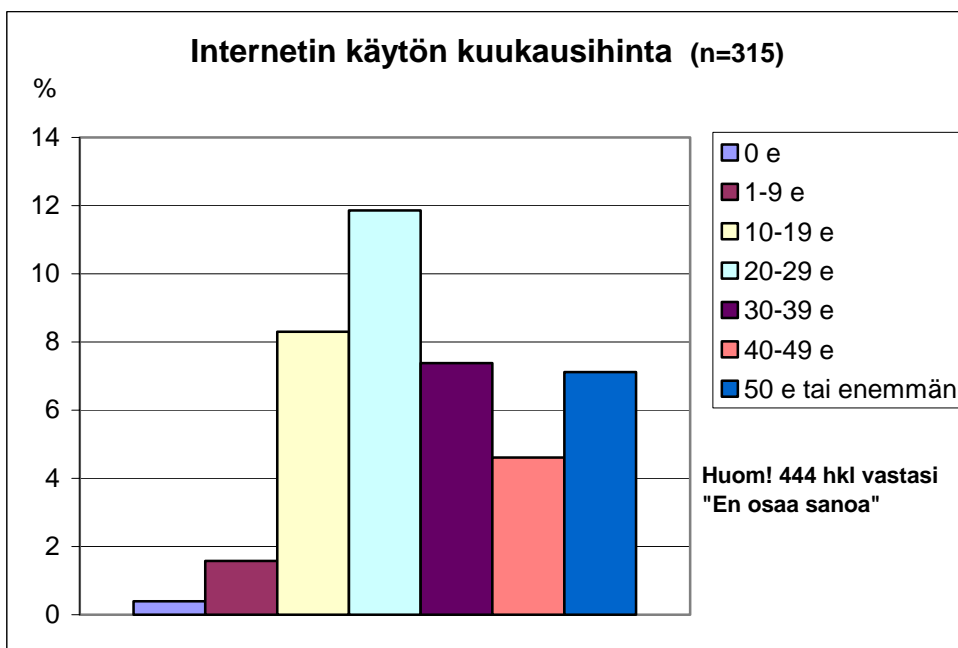
Kuvio 14. Maksuvalmius viikon kurssista

Lähes kaikki olivat valmiita maksamaan yhden päivän ryhmämuotoisesta kurssista jotain: ilmaiseksi kurssia ei halunnut kuin 1 %. Koulutuksen hinnaksi vastaajat määrittivät 10-39 euroa. Yhdessä päivässä ei kuitenkaan voi opettaa kuin aivan peruskäytön. Aloittelijalle sopivampi tahti edellyttää useamman päivän käyttämistä opiskeluun. Viikon mittaisen kurssin hinta ei haastateltavien mielestä saisi olla viisinkertainen yhden päivän kurssiin nähden. Käytännössä hinnan pitäisi ehdottomasti jäädä alle 150 euron, jotta se kiinnostaisi. Neljäsosa vastanneista haluaisi, että hinta jäisi alle 60 euron. Internetin kotikäyttöä vieroksuvat eivät siis ole kovin valmiita maksamaan markkinahintaa kurssista. **Jotta heidän kurssittamisensa olisi jatkossa mahdollista, on aivan välttämätöntä, että koulutus on jotenkin ulkopuolelta tuettua.**

Kuvio 15. Maksuvalmius tietokoneesta

Kotitietokoneen hintaan saadut vastaukset ovat realistisemmalla pohjalla. Enemmistö jonkin luvun antaneista ehdotti 1000-1500 euron luokkaa, joka on jo pitkään vastannut markkinoilla myytävän suorituskykyisen peruspaketin hintaa. Tämän allekin saa edullisempia ja hieman karsitumpia vähemmän tunnettujen valmistajien mikroja. Vain viitisen prosenttia vastanneista tahtoisi ilmaisen tai niin edullisen laitteen, ettei markkinat voi siihen vastata.

Kuvio 16. Maksuvalmius internet-liittymästä

Myös internetin käyttökustannusten arvioissa haastateltavat olivat realistisella pohjalla. Suosituin luokka oli 20-29 euroa. Tähän hintaan voi saada puhelinmodeemiyhteyden

käyttömäärästä riippuen ja osan laajakaistayhteyksistäkin eräillä suurilla paikkakunnilla. **Toivottava hintataso internetin kotikäyttöä vieroksuvien osalta olisi siis pääosin 10-39 euroa**, mitä voi pitää valtakunnallisesti varsin hyvin markkinoita tällä hetkellä vastaavana tasona laajakaistaliittymiä lukuun ottamatta. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että vähäisellä käytöllä edullisemmaksi tuleva puhelinmodeemiyhteys on edelleen yksi asiakkaille tarjotuista vaihtoehdoista. **Jos ajatellaan pelkästään laajakaistayhteyksiä, pitäisi hintojen laskea vielä tuntuvasti, ennen kuin ne houkuttelisivat nyt tarkasteltavaa internetin kotikäyttöä vieroksuvien viiteryhmää.**

4 Johtopäätökset

Tutkimuksessa kartoitettiin tilastollisin menetelmin internetin käyttöä vieroksuvia alaryhmiä: internetiä käyttämättömiä, käytöstä luopuneita ja kotikäyttöä vieroksuvia. Tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaiset aiempien laadullisilla tutkimusmenetelmillä saatujen tulosten kanssa (LVM 2003) ja siten myös johtopäätökset ja toimenpideehdotuksetkin toistavat osin jo aiemmin todettuja näkökohtia.

Internetin käyttämättömyys liittyy vahvasti liittymän omistamiseen. Jos kotitaloudessa on internet-liittymä, sitä käyttävät yleensä kaikki asunnossa asuvat. Jos kotona ei ole liittymää, on hyvin todennäköistä, että internetin käyttöä ei ole kodin ulkopuolellakaan lainkaan. Kotikäyttöä vieroksuvien joukossa ei kuitenkaan löydy tällä hetkellä maksuvalmiutta eniten markkinoitujen laajakaistayhteyksien hankintaan. **Olisikin suotavaa, että markkinoilla olisi tarjolla myös nykyistä edullisempia liittymävaihtoehtoja.** Jotta tässä raportissa käsiteltävät väestönosat olisivat valmiita hankkimaan liittymän, sen käyttökustannusten tulisi pysytellä alle 20 euron kuukaudessa.

Eläkeläisistä 61 % ei käytä internetiä lainkaan. Vanhemmat ikäluokat eivät käytä internetiä: yli 60-vuotiaista suuri enemmistö ei käytä verkkoa. Myös maanviljelijöiden, työttömien ja lomautettujen keskuudessa käyttämättömyys on suurta. Internetin käyttämättömyyttä on merkitsevästi enemmän maaseudulla, jossa kaikkia internet-liittymämuotoja ei aina ole tarjolla ja etäisyydet julkisille päätteille voivat olla pitkiä. Internetin käyttö ei siis ole vielä täysin demokraattista, eikä sen kautta tarjottavilla palveluilla voi tavoittaa läheskään kaikkia kansalaisryhmiä. **Jatkossa tietoyhteiskunnan kehittämishankkeissa olisi syytä ottaa erityisesti huomioon nykyiset internetin ei-käyttäjät ja käytöstä luopuneet.**

Internetin käytöstä luopuneita tai sen käytön minimiin (korkeintaan kerran kuukaudessa) vähentäneitä on 8 % väestöstä. Käytöstä kokonaan luopuneita on 3 %. Syyt lopettamiseen ovat yleensä konkreettisiin esteisiin liittyviä: työn tai opiskelun päättyminen on syynä puolella lopettaneista. Käytön lopettaneista 29 % sanoo syyksi, että internet ei enää kiinnosta, eli sille ei ole enää tarvetta. Lopettaneiden määrää voi kuitenkin luonnehtia varsin vähäiseksi. Kun taidot on kerran hankittu ja verkkoa totuttu käyttämään, ei sen käytöstä juuri luovuta. Lähinnä ulkoisista esteistä johtuvat syyt voivat sen kokonaan estää. Internet on siis hyvin vetovoimainen maailma, joka puhuu itse puolestaan. Sen vuoksi olisi **tärkeää järjestää kaikille mahdollisuus tutustua itselle sopivassa ympäristössä ammattitaitoisen opastajan avulla verkon peruspalveluiden, kuten sähköpostin ja tiedonhaun käyttöön sekä pankkiasioiden hoitamiseen.** Tämän

voi toteuttaa käyttäjää lähellä olevien ja mahdollisimman alhaisen kynnyksen verkon käytön tutustumiseen tarjoavien kahviloiden, tupien ja liikkuvien nettipisteiden avulla, esimerkiksi siten kuten eTampereen Nettinyssse toimii.

Internetin kotikäyttöä vieroksuvia, eli sellaisia henkilöitä, joilla ei ole kotona internet-liittymää, eivätkä he käytä internetiä kodin ulkopuolella kuin korkeintaan kerran viikossa, on väestöstä 30 %. Kotikäyttöä vieroksuvat käyttävät internetiä pääasiassa työpaikoilla tai sukulaisten ja ystävien luona. Tämä määrittelee käytön luonnetta. Vieraisilla käyttö jää pakostakin lyhytkestoiseksi ja harvalukaiseksi. Tämän tyyppiseen verkon käyttöön soveltuu puolestaan vain osa internetin tarjoamista sisällöistä. Näin käyttö jää helposti kapea-alaiseksi. **Kirjastojen ja muiden julkisten tilojen päätteet eivät ole saaneet suosiota tämän ryhmän kohdalla. Niiden asemaa tulisi vahvistaa kotikäyttöä vieroksuvien parissa: päätteitä tulisi lisätä jonottamisen vähentämiseksi ja pidempien varausaikojen sallimiseksi ja käyttöympäristöjä tulisi muokata monipuolisempaa käyttöä mahdollistaviksi.**

Internetin kotikäyttöä vieroksuvien arvoissa verkko näyttäytyy melko positiivisena ilmiönä. Se nähdään nykyaikaisena ja tärkeänä yhteiskunnallisena foorumina, joka kuuluu kaikille ikään kuin kansalaisen perustaitoina. Silti vain pieni osa – 15 % - aikoo hankkia internet-liittymän kotiinsa lähitulevaisuudessa. Hankkimisaikomuksen tehneet ovat tyypillisesti sellaisia henkilöitä, joiden kotona jo on tietokone muussa kuin verkkokäytössä. **Koska internetin monipuolisempi käyttö vaatii yleensä pidempiaikaista keskittynyttä ja enemmän mielihyvään, kuin työhön ja kiireeseen liittyvää käyttötilannetta, tulisi ihmisiä kannustaa kotitietokoneen ja sen myötä internet-liittymän hankintaan.** Internetin sisältöjen toivoisi kehittyvän jatkossa enemmän siihen suuntaan, että ne voisivat tarjota myös tässä raportissa kuvailluille kotikäyttöä vieroksuville ihmisille merkityksellisiä sisältöjä. Julkisten organisaatioiden palveluiden sähköistäminen ja verkottaminen on tässä avainasemassa.

Internet-kurssilla käyneitä oli 19 % kotikäyttöä vieroksuvista. He olivat pääsääntöisesti iältään nuorempia ja naisia. Jatkossa koulutukseen olisi houkuteltava erityisesti vanhempia ikäluokkia, miehiä, eläkeläisiä, työttömiä ja lomautettuja. Omasta mielestään hyvät internetin käyttötaidot oli vain 10 % kotikäyttöä vieroksuvista. Parhaita tuloksia koulutuksen osalta ovat tuottaneet viralliset oppilaitokset ja erityiset internet-kurssit. Heidän kouluttamansa kotikäyttöä vieroksuvat pitivät omia taitojaan parhaimpina. Sen sijaan ystävän tai sukulaisen ja työpaikan työn yhteydessä kouluttamien kokemat taidot olivat selvästi huonommat. Ammattitaitoisen pedagogin suunnitteleman opetuksen merkitys on kasvava, sillä internetin käyttöä vieroksuvien kohdalla taitojen opettelemiseen liittyy selvästi enemmän pelkoja, epäluuloa ja epävarmuutta. **Halu kehittää omia internet-taitoja on kuitenkin vahva: 36 % kotikäyttöä vieroksuvista haluaa kouluttaa itseään. Tähän tarpeeseen tulee vastata.** Tutkimuksen viiteryhmästä lähes puolet piti luontevimpana koulutustahona kansalaisopistoa tai työväenopistoa. Koska he olivat valmiita maksamaan varsin vähän internet-koulutuksestaan, 10-40 euroa yhden päivän ja 1-60 euroa viikon mittaisesta ryhmäkoulutuksesta, **on selvää, että taloudellista tukea näiden ihmisten internet-taitojen kehittämiseen tarvitaan, jotta koulutus ylipäättään toteutuisi.** Ne, jotka eivät ole käyneet kurssilla, eivät ole verkosta lainkaan kiinnostuneita (66 %).

Jatkossakaan siis kaikki eivät tule olemaan verkkoyhteiskunnan kansalaisia. Heillä ei ole käyttötaitoja, halua niitä hankkia, eikä kiinnostusta tai tarvetta verkon käyttöön. Tämän aineiston valossa heitä olisi koko väestöstä n. 13 %. **Heidän osallistumisensa yhteiskunnan kehittymiseen ja toisaalta julkisten palveluiden hyödyntämisensä tulee varmistaa muilla tavoin kuin sähköisillä palveluilla.**

Internetin kotikäyttöä vieroksuvat haluaisivat käyttää verkkoa pääasiassa samoihin peruspalveluihin kuin varsinaiset aktiivikäyttäjätkin: pankkiasioiden hoitamiseen, tiedonhakuun ja sähköpostiin. Muista verkkopalveluista viiteryhmä ei ole kovin kiinnostunut. Monipuolisemman käytön esteinä ovat konkreettisen tiedon puute verkosta saatavilla olevista mahdollisuuksista, julkisten päätteiden ja työpaikan päätteiden käyttöön liittyvät vaatimukset (lyhyt käyttöaika, muita ihmisiä ympärillä) ja osaltaan myös elämänarvot, joissa korostuvat selkeään hyötyyn ja järkeviin palveluihin keskittyvät sisällöt. Koulutuksella ja tiedottamisella voidaan vähentää tiedonpuutteesta johtuvia vaikeuksia. **Julkisten päätteiden käyttömahdollisuuksia on parannettava ja mahdollisuuksien mukaan kehitettävä niin, että julkisella päätteelläkin voi hoitaa paremmin myös henkilökohtaisia asioita.** Tämä edellyttää käyttötilojen suunnittelua viihtyisämmiksi ja paremmin yksityisyyttä suojaaviksi.

Lähteet

Alkula, Tapani – Pöntinen, Seppo – Ylöstalo, Pekka (1994): *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. WSOY, Juva.

eTampere 2002. Nettyhteys kolmella neljästä tamperelaisesta. <http://www.tampere.fi/viy/tiedote/02/infocity2002.pdf>

Kuluttajatutkimuskeskus 2003. Palvelut tietoyhteiskunnassa – tutkimustyön loppuraportti. Kytö Hannu, Aatola Leena, Tuorila Helena. Pdf-verkkopublication: www.kuluttajatutkimuskeskus.fi

Liikenne- ja viestintäministeriö (2002): *Laajakaistapalvelut käyttäjän näkökulmasta: väestöryhmäkartoitus ja kuluttajien tarpeet*. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 38/2002, Helsinki.

Liikenne- ja viestintäministeriö (2003): *Laajakaistapalvelujen käyttötarpeet: internetiä käyttämättömät lähikuvassa*. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 2/2003, Helsinki.

Nurmela, Juha – Ylitalo, Marko (2003): *Tietoyhteiskunnan kehkeytyminen. Suomalaisten tietoyhteiskuntavalmiuksien ja -asenteiden muutokset 1996-2002*. Tilastokeskuksen katsauksia 2003/3, Helsinki.

Taloustutkimus 2002. Hervannan EU- Ohjelma - Hervantaa koskeva tietoyhteiskuntatutkimus. <http://www.tampere.fi/projekti/hervanta/ie/pdf/tietoyht.pdf>

Taloustutkimus 2003. Tuloksia Internetin käytön kehityksestä Suomessa. Internet-käyttäjämäärien muutokset tammi-helmikuu 2002 - tammi-helmikuu 2003. <http://www.taloustutkimus.fi>